

LËNDA :PROCESET KOGNITIVE
LEKSIONI II
ZHVILLIMI I PSIKOLOGJISË
KOGNITIVE, NDIJIMET DHE
LLOJET E TYRE

Prof. Ass. Dr. Afërdita Ahmeti

ZHVILLIMI I PSIKOLOGJSË KOGNITIVE

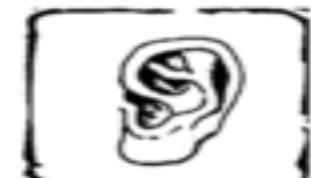
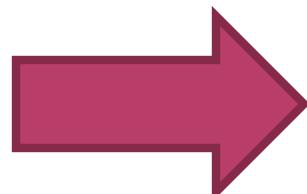
- ◉ 1956
- ◉ Inteligjenca artificiale (mendja njerëzore-Software)
- ◉ $\frac{3}{4}$ Psikolog kognitiv

HYRJE NË PROCESET NJOHËSE

- Në këtë lëndë do të flasim për proceset psikike - ato të natyrës njohëse -konjitive

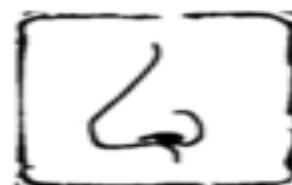
Në fillim për :

- Ndijimet ,
- Përceptimet ,
- Përfytyrimet ,

Do të vazhdojmë

- Vëmendjen ,
- Të mësuarit dhe teoritë
- Kujtesën
- Harresën
- Të menduarit dhe të folurit
- Inteligjencën

HYRJE

- ◉ Besoj se keni ndëgjuar nga shumë njerëz, se shqisa e të nuhaturit nuk ka shumë rëndësi në krahasim me shqisat tjera.
- ◉ Një shqisë pa të cilën nuk kemi asnjë dëm !
- ◉ Të analizojmë rastin e **Anita Chang** ! E cila humbi shqisen e të nuhaturit nga një aksident në rrugë .

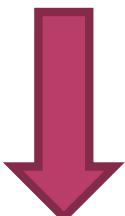
TË DISKUTOHET ME STUDENTË

- Çka mendoni a ka problem, kjo shqisë në jetën e përditshme te Anita Chang, në krahasim me shqisat tjera ?
- Dhe a e pengon ne zhvillimin e jetës së saj në apsketin kognitiv ?

- Njeriu si qenie më e përsosur është në kontakt të përhershëm me botën e jashtme
  - Dhe këtë kontakt më botën e jashtme e realizon përmes shqisave
-
- Psh . Të jashtëm
  - **Syri -reagon mbi dritën**
  - **Veshi regjiströn tinguj varësisht prej fuqisë**
-
- Por edhe përjeton atë që e përcepton e që manifestohet në vëtëdijen tonë ,**që nënkupton ngacmime të mbrendshme** .
  - **Shqisat na mundësojnë** të ambientohemi me ambientin , por edhe te largohemi në raste të dëmtimit, të shmangemi .

NJOHJA

- Njohja është pikënisja e sjelljeve dhe veprimeve tonë .
- Dhe ne në bazë të njohjes me objektet rrethuese, njeriu formon qëndrime të ndryshme ndaj realitetit rrethues .
- **Njohja siq thekson P.Nushi** -është vetëdijesim i njeriut për objektet , dukuritë , proceset dhe cilësitë e tyre, realitetin dhe strukturën e ndërlikuar të tyre .
- Ndërsa **vetëdijësimi** është pasqyrim i realitetit në vetë njeriun më anën e funksionimit të sistemit të organeve të trupit .

NDIJIMET

- Objektet dhe fenomenet që na rrethojnë dhe që veprojnë mbi organizmin tonë ,kanë cilësi dhe karakteristika nga më të ndryshmet. Këto cilësi e karakteristika të marra secila veç e veç **pasqyrohen drejtpërsëdrejti në vetëdijen tonë me anë të procesit psikik të ndijimit.**
- Qeniet njerëzore hyjnë në kontakt me realitetin nëpërmjet **organeve shqisore (*të parit, të dëgjuarit, të nuhaturit, të shijuarit, të prekurit*)**
- Për shembull, me anë të ndjimeve në jetën e perditishme ne dallojmë cilësitë e veçanta që na rrethojnë si : **Të Bukurën nga e shëmtuara, llojet e ngjyrave, të qenit e ashpër ose e butë, tingullin temperaturën që ka sendi, shijen etj...**

- Me themelimin e laboratorit të parë të psikologjisë, nga V.Vunti në vitin 1879
- në eksperimentet e tij në psikologji, pikërisht filloi nga ato më të thjeshtat, siç janë - **Ndijimet** -
- **Vunti**- arrin të dallojë ndijimet ,që janë rezultat i menjëhershëm i një ngacmimi të thjeshtë shqisorë,që na mundësojnë njohjen e gjësendeve ose proceseve të jashtme në tërësi .
- Dhe sot e kësaj dite çdo gjë që na rrethon është rezultat i ndjimit - grumbullim i informacioneve
- **për vetvehtën** ,
- **për të tjerët** ,
- **ndjenja për personin tjetër**,
- **reagimet kur shohim njerëz që i duam dhe ata që i urrejmë** ,

E të gjitha këto përceptohen në mendjen tonë me anë të ndijimeve.

- *Vetë informacioni për vehtën dhe rrethin ku jetojmë është rezultat i ndijimit .*
- *Të dhënat fillestare mund të ilustrojmë me rezultatet kërkimore të M. Vascoomi , (2004) ku potencon , se njeriu mëson :*

- 83% nëpërmjet shikimit- (shqisa e të parit)
-
- 11% me anë të dëgjimit - (veshit)
- 3.5% me ndihmën e nuhatjes - (hundës)
- 1.5% me anë të prekjes -- (lëkurës) dhe
- 1% nëpërmjet shijës---- (gjuhës)

SI E SHOHIN PSIKOLOGËT NDIJIMIN?

- ❖ Psikologë të ndryshëm priren që ta shohin ndijimin si **një cilësi fiziologjike ndërsa perceptimit si proces kognitiv.**

Proces pasiv përmes të cilit ngacmimet kapen nga receptorët ndijues dhe shëndrrrohen në impulse nervore që përcillen nëpër të gjithë sistemin nervor quhet ***ndijim***.

- Siç e cekëm më parë proceset njohëse, me të cilat njeriu drejtëpërdrejti lidhet me realitetin , **ndijimet ose siç quhen ndryshe sensacionet**, paraqesin formën më të thjeshtë psikike me ndihmën e të cilave në vetëdijen tonë ne paraqesim **cilësi te vecanta** të gjërave të ndryshme.
- P.sh. Nëse e shohim **një mollë** të rrumbullakët e gjelbërt ,e verdhë ose e kuqe ,kur e marrim në dorë e **ndiejmë** peshën e saj, **temperaturën** dhe nëse e kafshojmë do të përjetojmë shijen dhe **aromën** e saj.
- Të gjitha këto **cilësi** të mollës I pranojmë përmes **shqisave** tona.

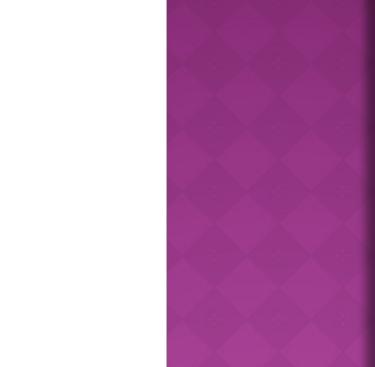

- Në sallë do të shohim njerëz të ndryshëm duke bërë veprime të llojullojshme si: zhurmë , pijë, aromë ,temperaturën e të tjera .

- Dhe shtrohet pyetja *se si i dallojmë të gjitha këto?* Në raste të tillë ngacmimi fizik vjen nga jashtë në organin përkatës shqisorë si:

- *Llamba elektrike që lëshon dritë, zilja që nxjerr tingull, ushqimi aromën, dhe të gjitha këto përjetime më vonë shëndrrohen në sinjale elektrokimike të cilat i transmetohen trurit , ku përpunohen dhe fitojmë përvojën psikologjike .*

- Kështu formohet ndjimi si vetëdije për veprimin e ngacmimit .

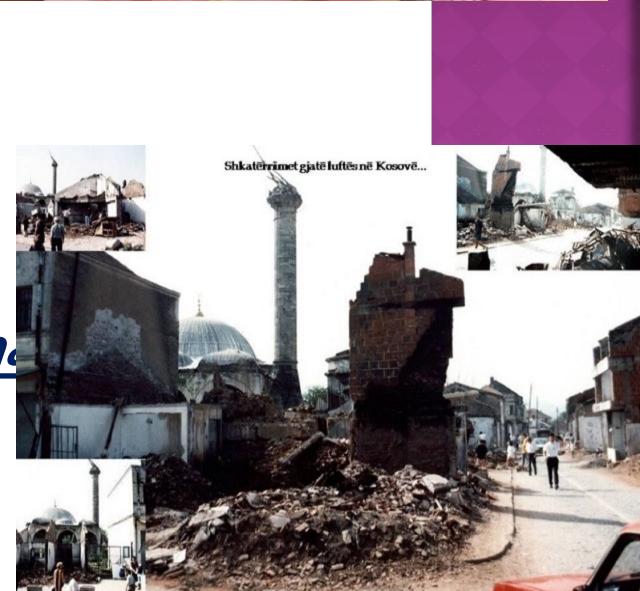

- Me anë të ndijimeve ne njohim dhe dallojmë cilësitë e veçanta të sendeve që na rrethojnë:
njohim
- **ngjyrat,**
- **të qenit e ashpër ose e butë të një gjësendi,**
- **të qenit e freskët ose prishur;**
- **dallojmë aromën e mirë ose të keqe,**
- **tingullin, temperaturën që ka sendi, shijen etj.**
-

Nga të gjitha këto konkludojmë se :

- *Ndijimet- janë procese psikike ,pasqyrimi i cilësive dhe karakteristikave të gjësendeve, që nuk mundësojnë të njohim cilësitë e veçanta të objekteve dhe fenomeneve apo dukurive të ndryshme.*

BAZA FIZIOLOGJIKE E NDIJIMEVE

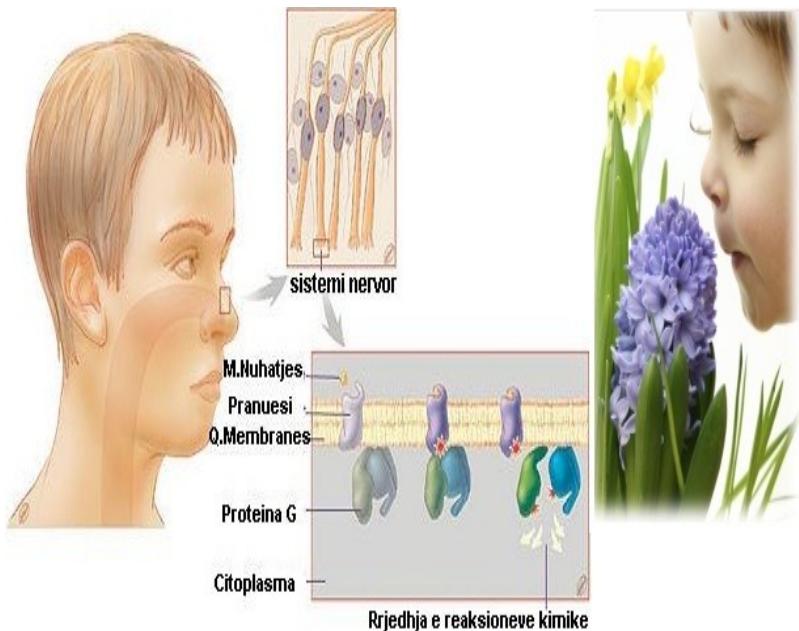
- Duke e ditur se ndijimet shfaqen si rezultat i ndikimit të ngacmimeve të ndryshme në shqisat tona, ato kanë edhe bazën fiziologjike që regjistrojnë informacionet e duhura në oraginzmin tonë.
- e që janë shqisat e ndryshme ,ku secila shqisë është e ndërtuar për të regjistruar informacionet që merren nga jashtë, por edhe nga brenda .

Por, shtrohet pyetja çka na nevoitet për lindjen e një ndijimi ?

Na nevoiten dy kushte - dy elemente:

- 1.**Ngcmuesi** (fenomeni fizik)-psh llampa elektrike
- 2.**Receptori** (organi shqisor)-psh kush -Syri I cili si aparat kompleks transmeton ndikimet e ngacmuesit në korën e trurit

- Aparati që pranon ngacmusin e qe ushtrohet mbi organet shqisore dhe që i përcjelle në tru shkakton lindjen e ndijimit që në psikologji quhet -**ANALIZATOR**

KARAKTERISTIKAT THEMELORE TË NDIJIMEVE

- Ndjimet janë dukuri specifike të proceseve psikike e që kanë një varg veqorish të përbashkëta.
- Cilat janë ato ?
  - *Intensiteti (fuqia)*
  - *Kohëzgjatja (qëndrueshmëria)*
  - *Kualiteti (cilësia)*

INTENSITETI I NDIJIMEVE (FUQIA)

Është veqori e posaqme e tyre.

- Me **intensitet** të një ndijimi nënkuuptojmë fuqinë e ndijimit,që shkaktohet nga **fuqia fizike ne trupit** , me të cilën ai vepron në analizatorin e njeriut.
- Psh. intensiteti I ndijimit të peshës së një trupi prej 20gr,që duam ta ngritim me gisht nga sipërfaqja e trupit të caktuar, ndryshon nga **intensiteti I ndijimit të një trupi tjetër** me peshë prej 50gr

Por edhe intensiteti I ndijimit varet nga :

- *P.sh Aroma e ndonjë gjelle mund të jetë shumë e dobët dhe po aq e fort sa që duhet ti largohemi*
- *ose ndijimi I ndonjë tingulli muzikor mund të jetë I ulët ose I larte .*

Kohëzgjatja e ndijimeve (Qëndrushmëria)

Ndijimet kanë kohën e caktuar të zgjatjes së tyre.

- Këtë e cakton koha e zgjatjes së aktivitetit psikonervor,që shkaktohet nga fillimi i ndikimit të një trupi në analizatorin e caktuar, sikurse edhe nga përfundimi i këtij aktiviteti psiko-nervor.
- Koha e zgjatjes së ndijimeve është vëgori e të gjitha llojeve të ndijimit.
- (*P.sh po të ndodhemi në parfumeri, në fillim do ta ndjejmë aromën e parfumit por më vonë ajo do të fillojë të dobësohet dhe më në fund do të humbet*).

Kualiteti i ndijimeve (cilësia)

- **Ndijimet** kanë kufirin e shtrirjes së tyre në shqisën e njeriut. Këto përcaktohen nga kufijtë e shtrirjes së trupit në shqisën e njeriut.
- Kjo veqori dallohet sidomos në ndijimet e *prekjes*; *Psh. Ndijimi i prekjes së majës së lapsit në lëkurën e dorës ndryshon nga ndijimi I prekjes së dorëzës.*
- **Ndijimet** kanë lokalizimin burimor të tij në hapësirë. Kjo veqori dallohet sidomos në fushën e ndijimeve dëgjimore.
- Njeriu është në gjendje të dallojë burimin e një tingulli dhe drejtimin nga I vjen tingulli I caktuar.

LLOJET E NDIJIMEVE- KLASIFIKIMI

Kemi ndijime të
Jashtme dhe të *Brendshme*

Ndijimet e jashtme

Kanë për bazë aktivitetin psikonervor të lidhur me organet e ndijimeve që gjenden në periferinë e organizmit njeriut ose **ekstrareceptorët**.

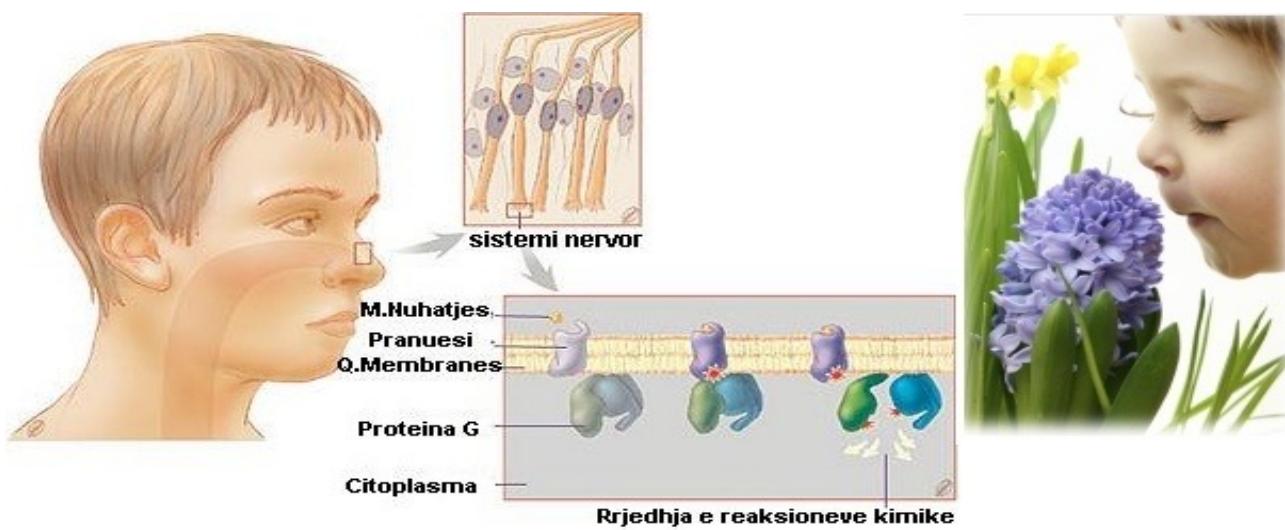
Ndijimet e brendshme:

Njohim dhe dallojmë gjendjen e brëndshme të organizmit: funksionimin normal ose jo normal, të organeve të ndryshme të trupit, lëvizjet e pjesëve të ndryshme të tij ose gjendjen statike të tyre, njohim dhe dallojmë dhembjen, etjen, lodhjen, urinë etj

Bazën e tyre e përbëjnë :
intrareceptorët dhe propioreceptorët.

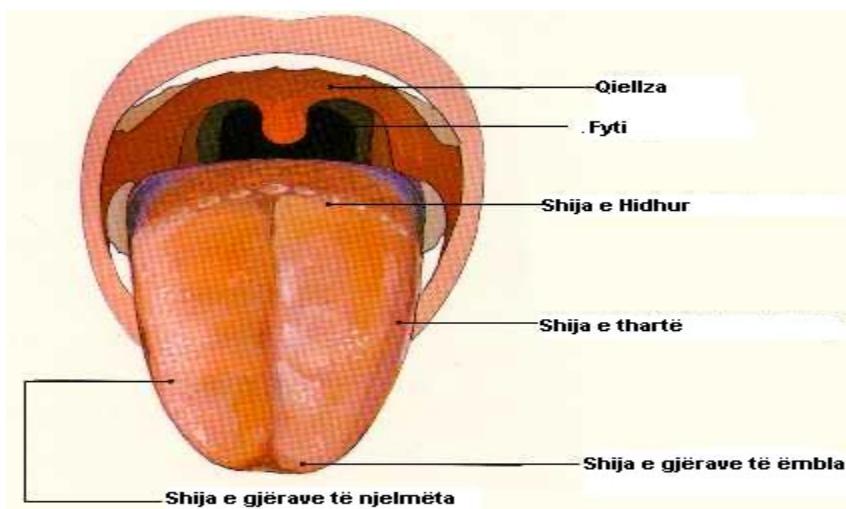
● Ndijimet e të nuhaturit

- Shfaqen për shkak të ndikimit të substancave kimike në receptorët e të nuhaturit, të vendosur në kanalet e hundës.
- Me anë të ndijimeve të të nuhaturit në vetëdijen tonë pasqyrojnë (*erëra të gjësendeve*)
- *Psh, (aroma e gjellës, aroma e një luleje, e një parfumi) etj*

Shqisa e Shijës

- Është shqisë e cila ngacmohet me materiale të ndryshme kimike në të shumtën e rasteve ushqyese, që tretën në zgavrën e gojës me anë të (pështymës).
- Receptorët e këtij ndijimi janë të vendosur në pjesë të veganta të gjuhës,
- Psh:dallojmë disa cilësi të këtij ndijimi: të *ëmblën dhe të njelmetën*.

Të Shijuari

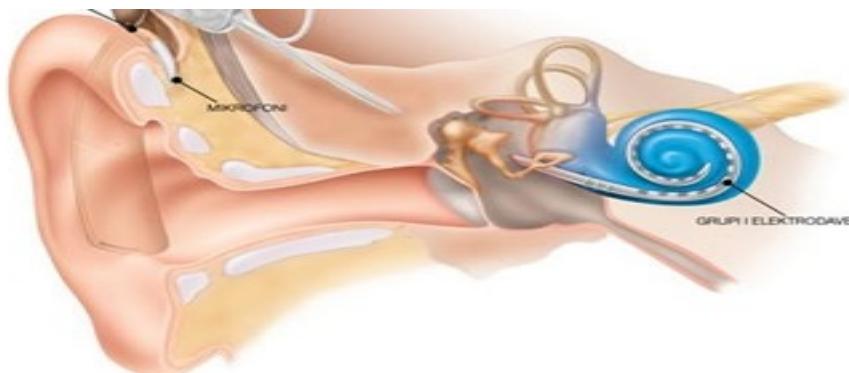
Gjuha është e ndjeshme ndaj katër shijeve të ndryshme:së emblës,së thartës së kripirës dhe së hidhurës Qeliza syth e të shijuari përbëhet nga një varg qelizash ndijuese të të shijuari të vendosura në sipërfaqen e gjuhës. Ngacmimi I qelizave të të shijuari shkakton impulse në neuronet e të shijuari të cilat e përcjellin informacionin në tru.

Shqisa e të dëgjuarit- auditive

- Me anë të këtij ndijimi ne mund të pasqyrojmë në vetëdijen tonë *tingujt* që i prodrojnë objektet e ndryshme. Psh, dëgjojmë tingujt e një orkestre, zërat e shokëve në klasë, zhurmën e dallgëve të detit etj.
- **Ndijimi dëgjimor** -formohet kur në shqisën e të dëgjuarit veprojnë dridhjet e ajrit me gjatësi të ndryshme valësh.
- Hulumtimet tregojnë se veshi i njeriut mund të regjistrojë vetëm ata zëra, frekuanca e te cilave sillet ndërmjet 16 dhe 20.000 Hz në sec.
- Jashtë këtyre kufijve, njeriu nuk është në gjendje të ndëgjojë.

- Shqisat e të dëgjuarit kanë cilësi të veqanta si:
intensitetin, lartësinë dhe ngjyrën.
- Intensiteti i zërit - varet prej lartësisë së valëve të tingullit.
- Lartësia e tonit - varet prej numrit të valëve-dridhjeve, në sekondë, ndërsa **ngjyra** e zërit varet nga forma e tyre.

VESHI

Veshi ndahet në tri pjesë kryesore:
veshi i jashtëm, i mesëm
dhe veshi i brendshëm.
Veshi i jashtëm mbledh
valët zanore dhe i
përcjell, valet zanore
dhe i percjell ato për kockat
e veshit te mesem. Këtu ato
amplifikohen dhe kapen nga
kërmilli në veshin e brendshem,
i cili dridhet dhe bënë që valët
e zërit të lëvizin prej organit te korut permes
Nervit dëgjimor dhe lobit temporale te trupit.

○ Ndijimi i të prekurit

- Lëkura e njeriut është ndër pjesët më të ndjeshme të organizmit.
- Në të janë të vendosura -**ndijimi i prekjes, i dhembjes dhe temperaturës**. Ndijimi i të prekurit është në gjendje të furnizojë trurin me një sasi shumë të madhe ngacmimesh, saqë asnjë njeri nuk mund të jetojë pa të.
- Psh.me ndihmën e këtij lloj ndijimi ne jemi në gjendje të largohemi nga burimet e pakëndëshme, të rrezikshme.
- Receptorët që i pranojnë këto ngacmime janë disa truptha të vegjël, të cilët janë të shpërndarë nëpër pjesë të ndryshme të lëkurës. Në to gjenden fundet e nervave të këtij ndijimi të cilat transmetojnë nxitje në tru.

Ndijimet e lëkurës

- Shfaqen kur nga ndonjë ngacmim mekanik nxiten receptorët e lëkurës për të prekur, dhimbje dhe temperaturë.

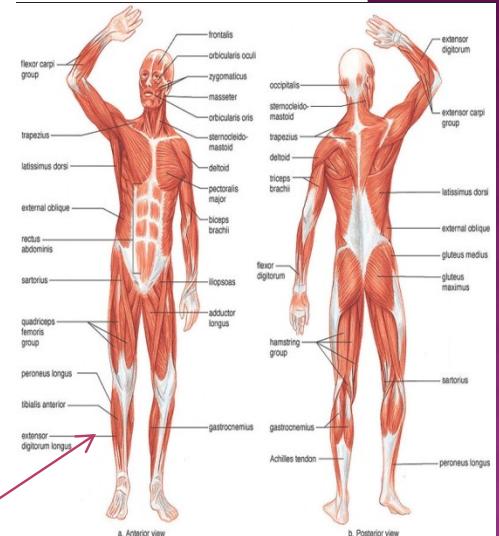
- Psh. tek të verbërit shqisa e të prekurtit luan rol shumë të rëndësishem gjatë njohjes së gjërave.

Alfabeti Brail-it

Receptorët e Dhembjes:

- Përbëhet nga mbaresat e fijeve nervore sensitive.
- Ndjenjë të dhembjes shkaktojnë veglat e ndryshme mekanike, termike dhe el-ektrike.
- Përpos në lëkurë gjenden edhe në muskuj, tetiva nyje dhe organe të brendshme.

- **Receptorët për nxehtësi (temperaturës) :**
- **Janë** të vendosur thellë në lëkurë.
- Me shume **gjenden** në **buzë, fytyre, duar** etj. Informojnë organizmin për pjesët e tij të rrezikuara nga nxehtësia. Janë të vendosur menjëherë nën sipërfaqen e lëkurës, prandaj janë shumë të ndieshëm. Me shumicë gjenden rrëth belit në shpinë dhe krahror. Më pak gjenden në shputa.

Kujdesi për sëmundjet e receptorëve lëkurorë

Sëmundjet e ndryshme ndikojnë në funksionin e lëkures. Lëkura e dëmtuar për shkak të sëmundjeve të ndryshme infektive (bakteret, viruset, parazitet) dhe bëhet dmth. më pak e ndjeshme ose plotësisht humb ndjesinë .

PRAGU APSOLUT DHE PRAGU I NDRYSHIMIT TË NDIJIMEVE

- Pragu absolut
  - Kur bëjmë pyetjen se cili është minimumi i intensitetit të dritës që mund të shohim, ose minimumi i presionit të tingullit që mund të dëgjojmë, jemi duke pyetur për pragun absolut të këtyre shqisave. Pragu absolut është sasia minimale e energjisë fizike që nevojitet për të prodhuar një ndijim.
- Pragu I ndryshimit
  - Kur pyesim se cili është ndryshimi minimal në presionin e zërit apo në ndriçimin e dritës të cilin mund ta dallojmë, jemi duke pyetur për pragun e ndryshimit të këtyre shqisave ose aftësinë dalluese të tyre. Pragu i ndryshimit është sasia minimale e ndryshimit të energjisë fizike që duhet për të prodhuar një ndryshim në ndijim. Ai është një prag dallues që përcakton një ndryshim ndërmjet dy ngacmuesve.
- P.sh, kur dikush kërkon që të ulni volumin e T_v -së, ju klikoni apo shkoni tek aparati dhe zbrisni volumin, por përpala se ju të keni kryer operacionin totalisht një person tjetër ankohet se nuk e keni ulur volumin. Kuptohet që ju e ulët volumin, por nga largësia e vendit tjetër ku personi është ulur, ai nuk mund ta dallojë dot pragun e ndryshimit.
- Psikofizika - Matja e ndijimit

Rëndësia e Ndijimeve

Rëndësia e ndjeshmërisë te njerëzit vërehet në radhë të parë në mundesinë e tyre që ne sukses të orientohen në rrethin ku jetojnë, të adaptohen sa më shpejtë dhe të sigurojnë ekzistencën.

- Rëndësia e ndjeshmërisë te njerëzit vërehet në radhë të parë në mundesinë e tyre që ne sukses të orientohen në rrethin ku jetojnë, të adaptohen sa më shpejtë dhe të sigurojnë ekzistencën.
- Ndijimet në përgjithësi, si proces psikik **njohës** kanë rëndësi të veçantë në zhvillimin e personalitetit të njeriut. Ndjeshëmira jonë është bazë për zhvillimin e të mësuarit, te menduarit, për aktivizimin e motiveve të ndryshme.
- **si psh XHON LOKU-thoshte**
“Asgjë s’është në mendje po të mos ketë kaluar nëpër shqisa”

Rëndësia e ndijimeve, sidomos për nxënës, studentë është parësore meqë nuk mund të imagjinohet procesi i edukimit dhe arsimimit pa përsosjen e ndijimeve. Prandaj njohja më e hollësishme me ndijimet dhe perceptimet na mundesojnë sukses të plotë në të gjitha zhvillimet edukativo-arsimore.

JU FALEMNDERIT PËR VËMENDJEN !

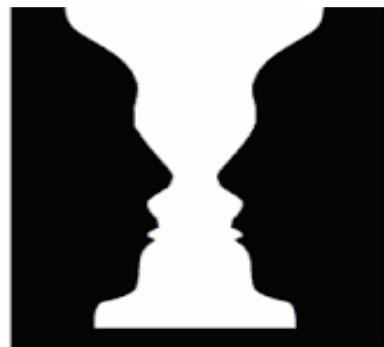
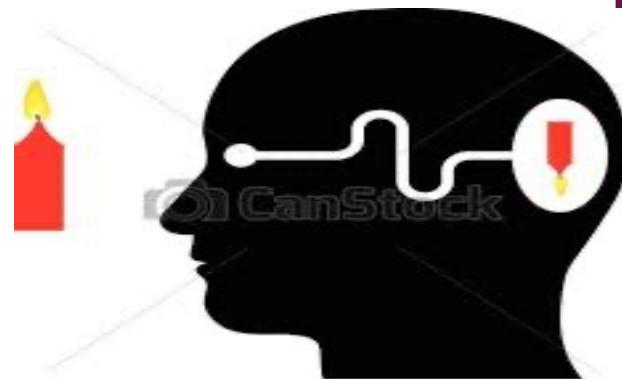
LËNDA:PROCESET KOGNITIVE

Leksioni II
PËRCEPTIMET DHE
PËRFYTYRIMET

OBJEKTIVAT E TEMËS

- Çfarë është përceptimi ?
- Ku dallon përceptimi nga ndijimi ?!
- Cila është baza fiziologjike e përceptimit ?
- Cilat janë parimet geshtaltiste të përceptimeve ?
- Llojet e përceptimeve !
- Rëndësia,
- Përfytyrimet, cilat janë llojet dhe rëndësia e tyre !

C'FARÈ SHOHIM...

PËRCEPTIMI

- Perceptimi është proces i përzgjedhjes, organizimit dhe interpretimit apo dhënies së kuptimit informacionit shqisor nga ana e trurit.

- Tek ndijimet ,kuptuam pasqyrimin në vetëdijën tonë të veçorive , gjësendeve të **veçanta** që veprojnë në organet tona shqisore .

Psh. nëse marim në dorë një mollë -

- me anë të syrit ne pasqyrojmë ne psikikën (vetëdijën) tonë-ngjyrën e saj,
- me anë të lëkurës peshën dhe lëmueshmërinë
- Me anë të hundës aromën e saj dhe me
- Anë të gjuhës shijën e saj

I tërë ky veprim psikofizik në psikologji quhet **përceptim** .

Çka nënkupton se :

Përceptimi së bashku me ndijimin përbëjnë fazat e para të vetëdijësimit me mjedisin.

- *Pra përceptim quajmë atë proces njohës psikik me anë të të cilit , në vetëdijën tonë në mënyrë të drejtëpërdrejtë , psqyrojmë objektet me veçantitë e tyre në **tërësi** .*

Ku dallon përceptimi nga ndijimi ?!

- Përceptimi ndryshe nga ndijimi është proces psikik i natyrës më të ndërlidhur , përgjegjës për njohjen dhe përjetimin e objekteve apo gjesendeve në tërsi.
- Secili prej nesh përjeton tërsinë e objekteve të caktuara kur ai objekt vepron në shqisat tona.

Përvoja:

- Psh .**Automobilin , kompjuterin , librin e ndonjë lënde , lulet në kopsht etj**
- Çka nëkupton se përceptimi paska të bëjë me seleksionimin e ngacmimive të cilat veprojnë në shqisat tona me organizimin e tyre në tërsi dhe dhënien e kuptimit të këtyre gjësendeve .
- ***Përceptimi është aftësi bio-fizike i cili karakterizohet nga fenomenet fiziko-psikologjike si dhe kulturore të cilët ndërlidhin veprimet e qenieve njerëzore me mjedisin rrethues nëpërmjet proceseve ndjesore.***

- Nga këto që i thamë më lartë mund të kuptojmë se **ndijimi ndryshon nga përceptimi** sepse është një kontribut shqisorë dhe me i thjeshtë pa ndikim të madh në përvojë dhe njohuri të individit .
- *Përceptimi nga ana tjetër , nuk është pasqyrim pasiv i realitetit por proces aktiv.*
- Përceptimi pasurohet edhe me informacion të kaluar.

A lidhet përceptimi me proceset tjera psikike ?

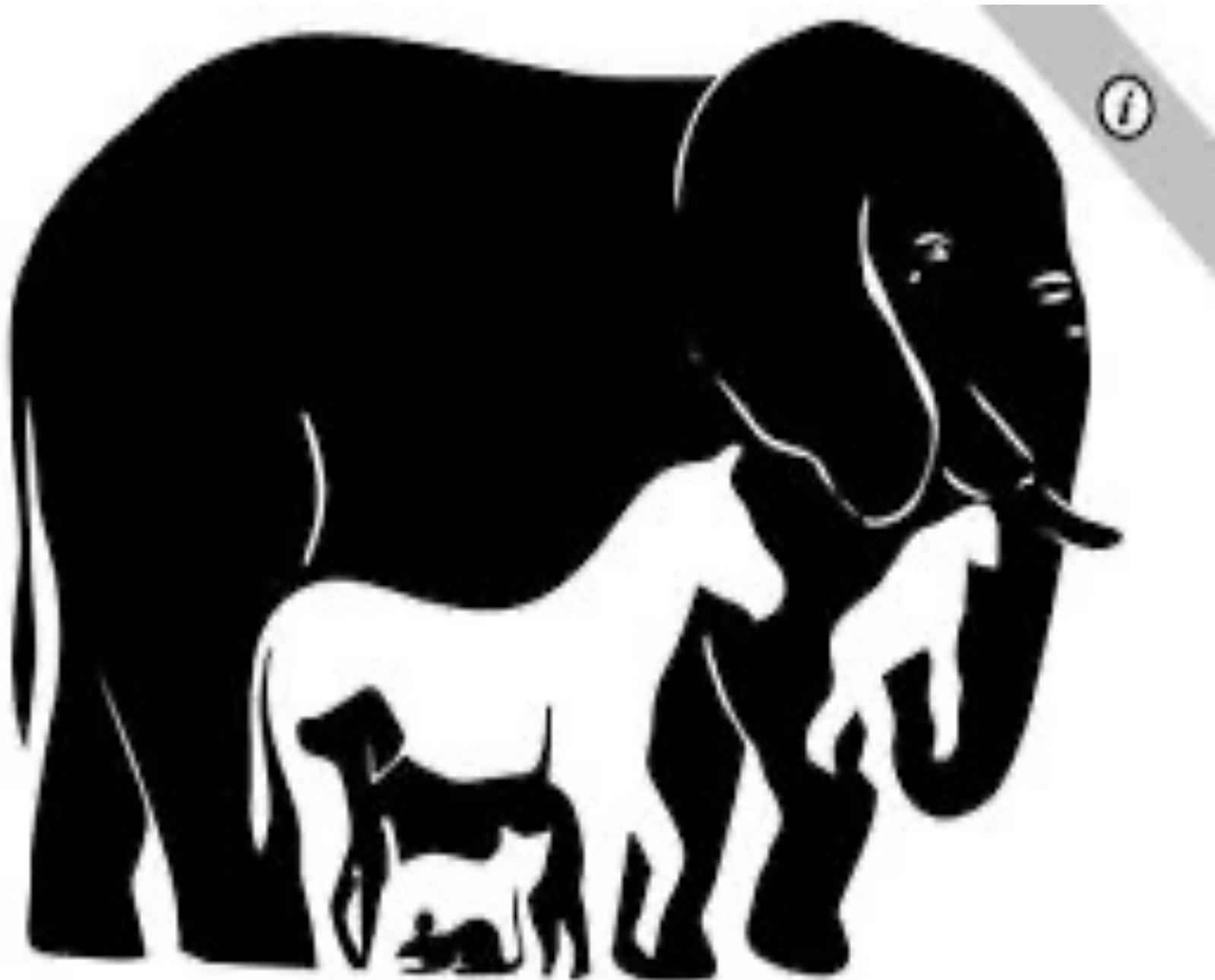
- Po, edhe atë në lidhje të ngushtë **me kujtesën , vëmendjen , të menduarit ,të folurit , ndjenjat, vullnetin etj .**

Të lidhim një përceptim me proceset tjera

Psh.

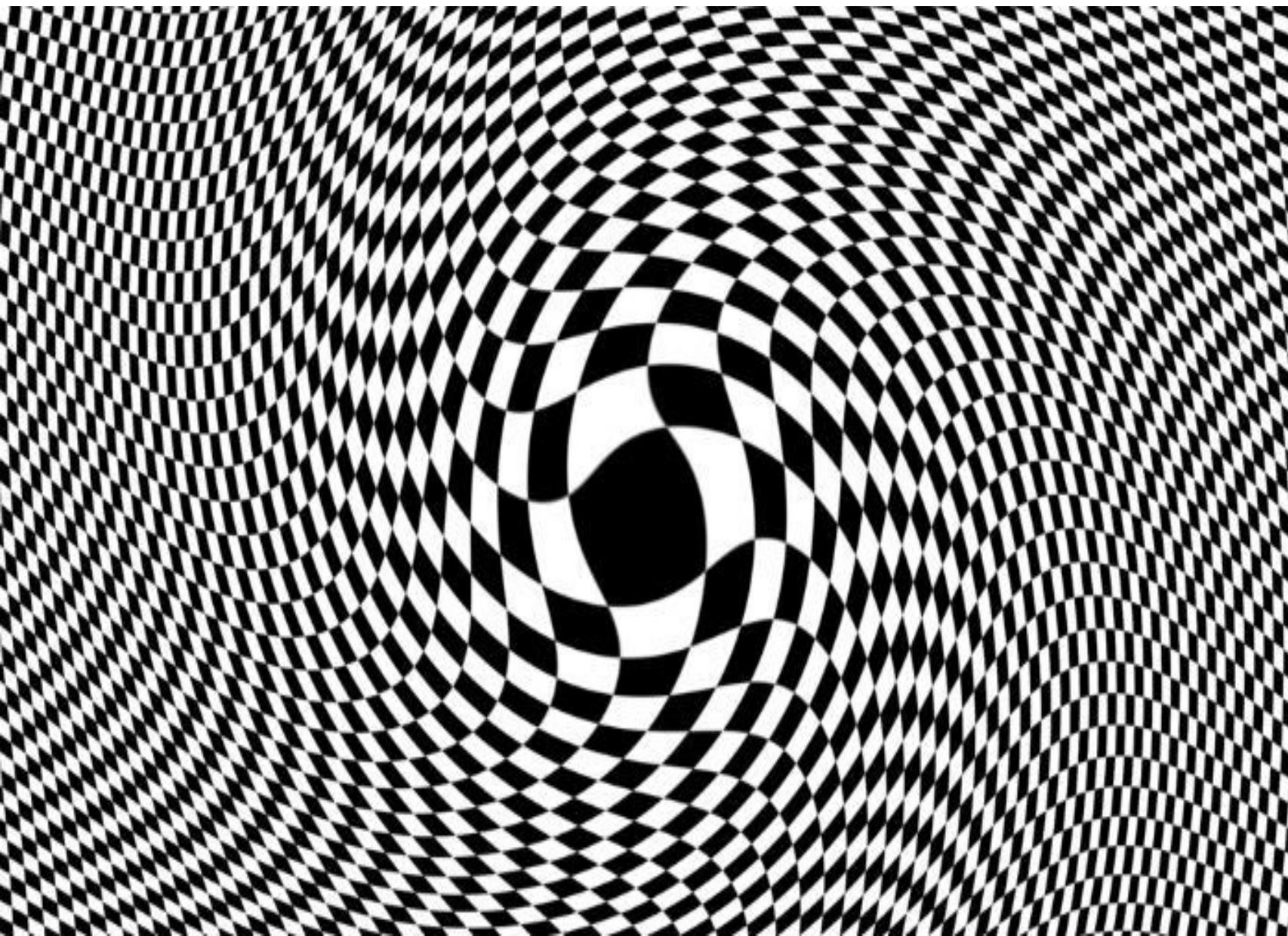
- Po të shkojmë në një ndeshje futbolli - ne **mendojmë** se cili ekip do të fitoj , ne **vëmendjen** e drejtojmë tek sportisti më i mirë ,ndërsa turmën e njerëzëve vetëm e shohim si përgjithësi , përceptimi bëhet edhe me I plotë kur në të marrin pjesë edhe **ndjenjat** në atë që përceptojmë por edhe **interesimi** dhe **vullneti** për atë që dëshirojmë të shohim .

• Të përceptojmë së bashku...

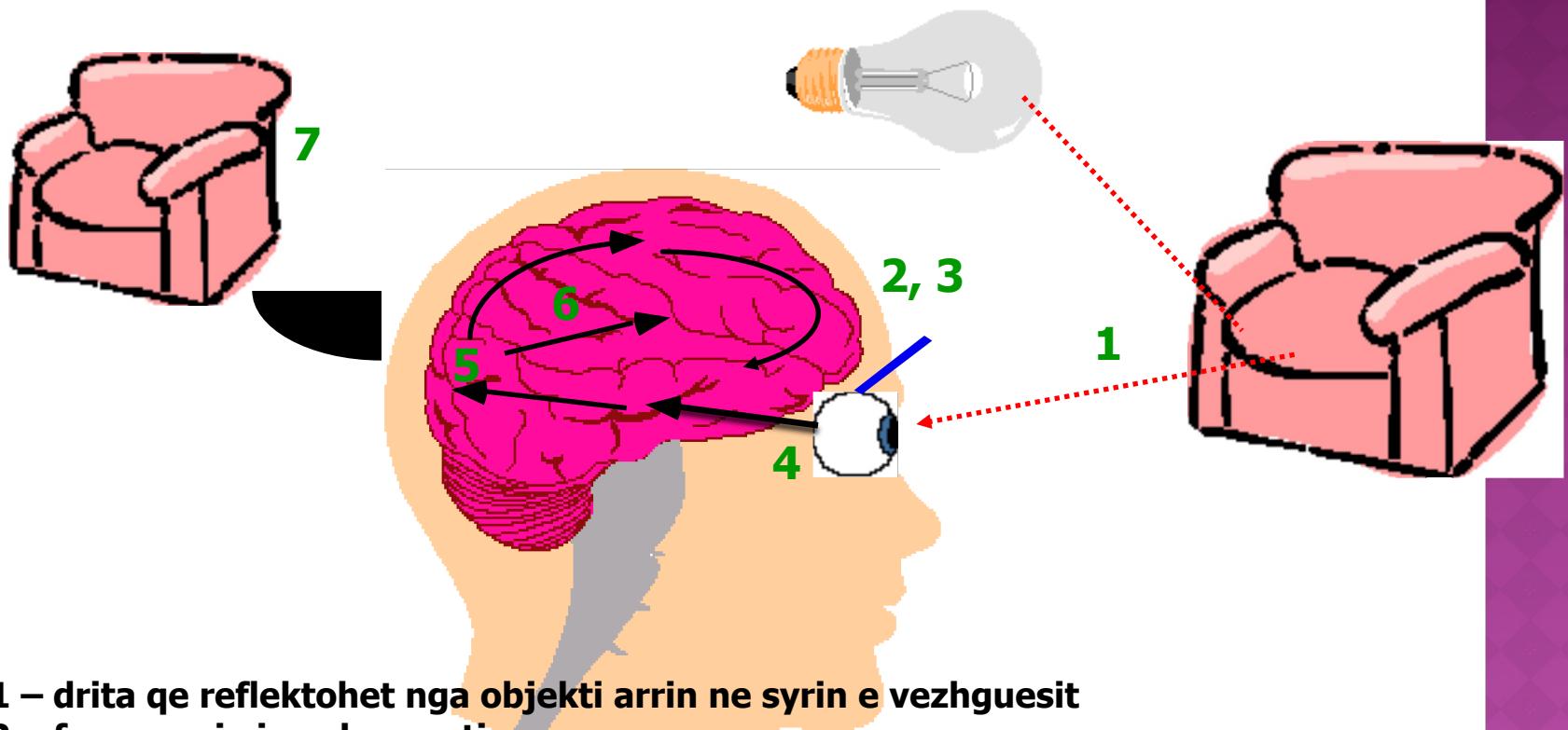

Çfarë është?

Shkruani në fletën tuaj të parën gjë që ju vie në mend kur e shikoni këtë pamje.

ZINXHIRI PSIKOFIZIK

- 1 – drita qe reflektohet nga objekti arrin ne syrin e vezhguesit
- 2 – formon nje imazh ne retine
- 3 – gjeneron impulse elektrike tek receptoret
- 4 – impulset nervore udhetojne neper fibrat nervore
- 5 – arrijne trurin
- 6 - “perpunohen” ne tru
- 7 – vezhguesi (perceptuesi) sheh objektin

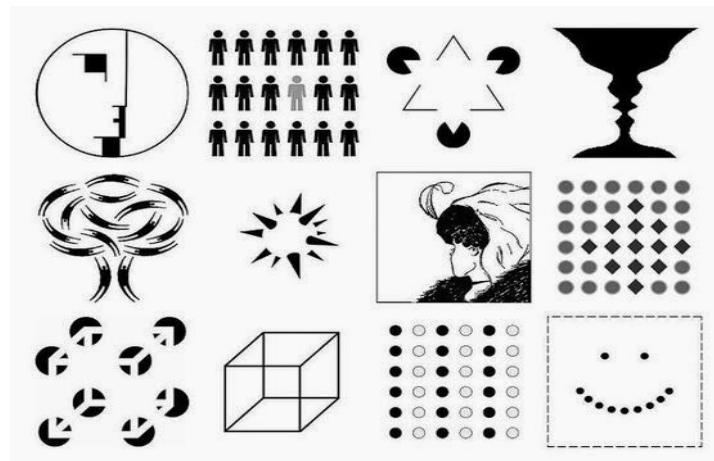
BAZAT FIZIOLOGJIKE TË PËRCEPTIMEVE

- Si bazë fiziologjike e përceptimit shërben **tërësia e nxitjeve nervore** të cilat shkaktohen nga ngacmues të shumtë e të ndërlíkuar, që njëkohësisht në disa analizatorë të ndryshëm dhe realizohen në sajë të **veprimtarisë analitikosintetike të kores së trurit.**

PARIMET GESHTALTISTE TË PËRCEPTIMEVE

- Tërësia është më e madhe së shuma e pjesëve përbërëse të saj.
- Parimet tjera të organizimit
  - *Afërsia*
  - *Ngjashmëria*
  - *Mbyllja*
  - *Vazhdimësia*

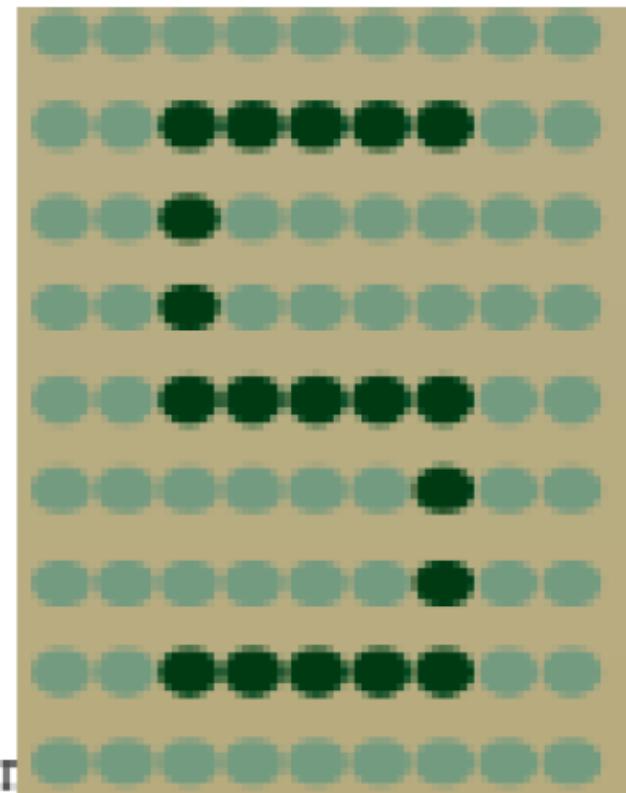
PARIMI I AFĒRSISĒ

- Kur objektet janë afēr me njëri tjetrin ne më shumë piremi t'i shohim objektet sëbashku se sa ndaras.
- *Pesë përrsona & një person*

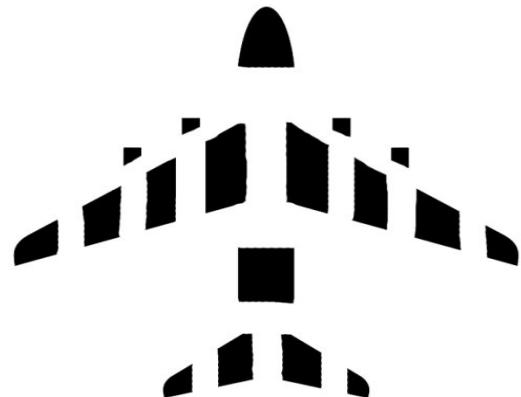
PARIMI I NGJASHMËRISË

- Objektet që janë të ngjashme në ngjyrë, madhësi apo formë, përiemi t'i perceptojmë si pjesë të një modeli të caktuar.
- *2 bende muzikore me uniforma të ndryshme*

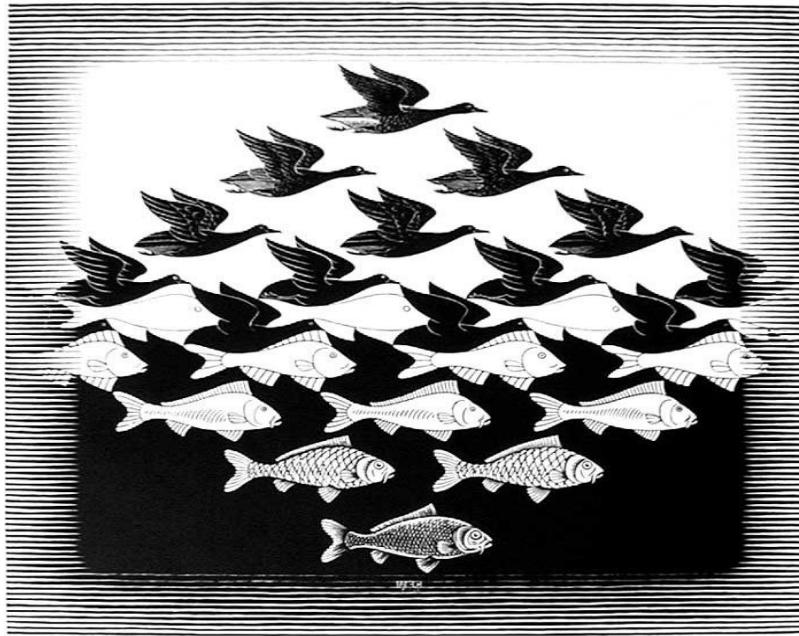
PARIMI I MBYLLJES

- Ne piremi që të mos vëmë re jokompletshmërinë apo mangësinë e informacionit shqisor dhe t'i përceptojmë si objekte të plota, pra si një e tërë.

PARIMI I VAZHDIMËSISË

- Artikujt që vijojnë në një model apo drejtim të caktuar priren të përceptohen si grup të një modeli të caktuar.

LIGJËSHMËRIA E PANDRYSHUESHMËRISË SË PËRCEPTIMEVE

- Ngacmuesit e jashtëm vazhdimesh ndryshojnë , e ata janë bazë e përceptimeve tona kështu që ne i përceptojmë si të njejta derisa ndrrimet nuk bëhen shumë të mëdha.
- Ligjëshmëria e pandryshueshmërisë së përceptimit të madhësisë* (njejtë si 3m larg si 10 m)
- Ligjëshmëria e përceptimit të trajtës-tavolina mbetët e rrumbullakët edhe pse nga kënde të ndryshme ndryshon në retinën tonë.*
- Ligjëshmëria e përcepimit të njejtë të ngjyrës dhe ndritshmërisë* (Shikimi i letrës në diell dhe në dhomë me më pak ndriçim).

ROLI I PËRVOJËS DHE MOTIVACIONIT NË TË PËRCEPTUAR

○ *Përvoja:*

- Zhurma e një tingulli (makine)

○ *Motivacioni:*

Eksperimenti:

- Studentët e uritur-figurat e paqarta.
  - Përceptimi monedhave të hekurta nga fëmijët e shtresave të varfëra.
-
- ## ○ *Mbrojtja percepçuale*-përceptimi me vështirësi i gjërave që s'na pëlqejnë.

LLOJET E PËRCEPTIMEVE

○ Përcetimi i kohës

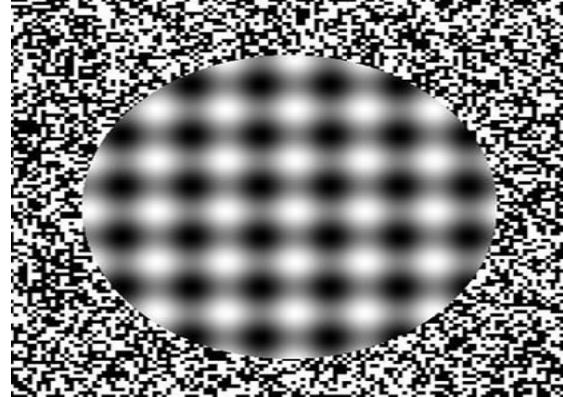
- Bazën e përceptimit të kohës e paraqet zgjatja apo rrjedha e procesit fiziologjik në qelizat nervore-proces ky që shkaktohet nga ngacmuesit apo fenomenet që vëzhgohen.
- E njejta kohë mund të përceptohet si më e gjatë ose jo. Minutat shkojnë shumë shpejtë kur ndihemi mirë emocionalisht. Rruga për të arritur në një vend duket më e gjatë se sa për t'u kthyer nga ai etj.
- Ritmi organik luan rol të rëndësishëm në përceptimin e kohës.

PËRCEPTIMI SOCIAL

- Nënkupton vëzhgimin e individëve të tjerë të cilësive të përsonalitetit të tyre , të ndjenjave dhe raporteve të shumta ndërnjerëzore
- Ndryshe nga objektet e botës fizike rrëth nesh që i përjetojmë gati si të pa ndryshueshme dhe mjaftë lehtë.
- Sjelljen e njerëzve të tjerë e përceptojmë në mënyrë individuale dhe në bazë të shumë faktorëve .
- Psikolgët bashkohorë në krahasim me hulumtuesit e fillimit të përceptimeve , bazohen në shumë faktor kur bëhet fjalë për këtë lloj të përceptimit si :
  - **në motivet e njerëzve ,**
  - **inteleqjencën ,**
  - **ndjenjat e tyre etj .**

PERCEPTIMI PAMOR

Iluzioni

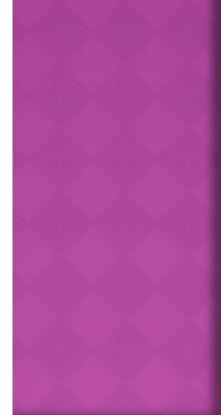
- Njëra prej mjetave më të rëndësishme për orientim është **syri**.
- Por a është me të vërtetë realitet ajo çka ne shohim?
- Syri nuk funksionon si një aparat fotografik.
- Ai ndërtohet nga dy sisteme krejtësisht të ndryshëm për nga funksioni të cilët plotësojnë. Këto dy sisteme janë **fovea** dhe **retina**.
- Mashtrime të shumëllojshme të syrit na bëjnë të ndërgjegshëm për kufirin e përceptimit tonë. I famshëm ishte bërë zëri ngacmues të cilin njeriu mund ta perceptonte nga dy perspektiva.

ILUZIONET

- Iluzionet jane fenomene qe argumentojnë veprimin e përvojës dhe të mësuarit në të përceptuar.
- **Iluzionet janë përceptime të rrejshme apo të shtrembëruara të gjësendeve.**
- Me i rëndë: 1kg lesh =1 kg hekur. *Iluzion kinestetik.*
- *Iluzionet gjeometrike...shembujt vizual.*

- Dielli në perendim duket më i madh, shkopi në ujë duket i lakuar.
- *Iluzionet nga gjendja emocionale:* Kur presim dike na duket se po e shohim

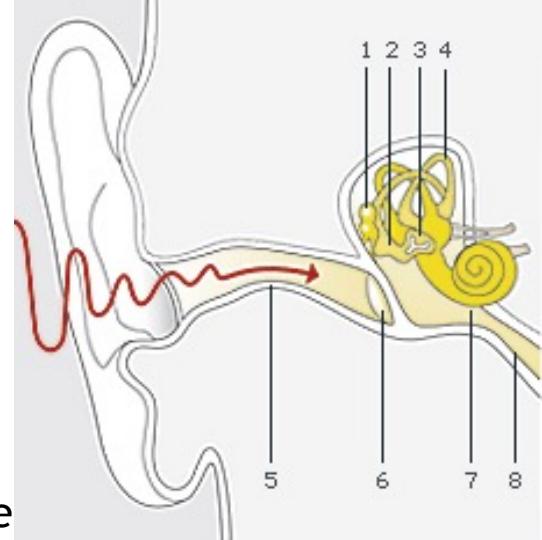
1. Ky eshte PC iluzioni me l mire. Vazhdoni instrukzionet e meposhtme:
2. Relaksohuni dhe koncetrohuni ne kater pikat e vogla ne mes te figures per 30-40 sekonda.
3. Pastaj shiqoni ne mur afer jush (ne cfardo siperfaqe te rafsh, te njejtës ngjyre
4. Do te vereni si zhvillohet një rreth i ndritshem
5. Rrehni me qerpik disa here, dhe do te shifni një figure qe paraqitet
6. Cka vereni? Ose me mire kend po e shifni?

Përceptimi dëgjimor

Veshi

- Me veshët tanë ne jo vetëm që i dëgjojmë pëshpëritjet por edhe e dimë se nga cili drejtim vijnë. Por për këtë na duhen të dy **veshët**
- Nga diferenca kohore, me të cilën një ton njëherë shkon në njërin e pastaj në tjetrin vesh, ne mund të lokalizojmë se nga vjen ai ton. Këtë diferençë mund ta kapim për 1/100.000 e sekondës.
- Në veshin e brendshëm gjinden disa qime të buta të cilat mundësojnë dëgjinin. Për secilin ton ekziston qeliza e caktuar e qimes e cila i dërgon impulset nervore në tru.

RËNDËSIA E PËRCEPTIMEVE

- Duke e ditur se kjo aftësi fillon nga dita e parë e lindjes ,kjo cilësi psikike është bazë e shëndoshë për të gjitha moshat si për fëmijët edhe për të rriturit
- Pa përceptime nuk do të mund asnjë individ pa marë parsyshë gjininë apo moshën të bëjë vlerësim të një dukurie apo fenomeni ,vlerësimin e personalitetit apo vlersimin e njerëzve , të ushtroj profesionin, të ecë të vëzhgojë , të mësojë etj etj.
- Pa përceptime nuk do të mundemi të kemi edukim dhe shkollim , të përcjellim punen tonë dhe te tjerëve , aktivitete tona dhe të tjerëve
- Sa më shumë individi të zhvillojë perceptimin e tij aq më I pasur dhe më komplet do të jetë personaliteti I tij.

PËRFYTYRIMET

PËFÝTYRIMET

- Nëse ndërkokë vëzhgojmë ndonjë objekt në natyrë apo gjetiu atëherë është fjala për të përceptuarit e drejtëpërdrejtë.
- d.m.th. Ky ndikim e ngacmimeve në shqisa tona futet ne kujtesën tonë , dhe **nëse për një çast I mbyllim sytë do të jemi në gjendje që në kujtesen tonë përsëri ti krijojmë figurat e objekteve , dukurive gjësendeve që I kemi përceptuar më parë.**

- Andaj mund të themi se aftësia për të përtrirë në vetëdijen tonë objektet ose dukuritë e përceptuara më parë quhet përfytyrim.
- Pëfytyrimi mund të përkufizohet si një lloj Reproduktimi i përceptimeve në bazë të kujtesës.
- Përfytyrimet edhe pse janë riprodhim -pasojë e përcemtimeve megjithatë ato dallojnë në mes veti.

- **Te përceptimi** veprojnë ngacmues të caktuar, ndërsa
- **Përfytyrime pa** përceptim nuk ka , me gjithë atë duhet dalluar natyra e këtyre proceseve njohëse

Ku qëndron dallimi ?

- Sepse Përfytyrimi lind pa ndikimin e ngacmuesve të jashtëm ato lindin nga përcaktues të caktuar të mbrendshëm (organike)

BAZAT FIZIOLOGJIKE TË PËRFYTYRIMEVE

- Si bazë fiziologjike më e lartë e përfytirimeve është TRURI i cili ka edhe vetinë të ruaj mbresat që lënë gjesendet apo dukuritë që vëprojnë në shqisat tona .

Si mendoni ?!

- Po, të gjitha ato gjesende që janë përceptuar riprodhohen përmes lidhjeve të përkohshme nervore dhe pasi përforcohen shfaqen në procesin njohës dhe të riprodhimit **siç është (kujtesa)**
- Ky process i riprodhimit të kujteses ka rëndësi sidomos në procesin edukativo arsimor .
- Të më thotë një student për çfarë?

LLOJET E PËRFYTYRIMEVE

Përfytyrimet ndahen në :

- *Të vecanta*
- *Të përgjithshme*

Çka paraqesin përfytyrimet e veçanta?

- Paraqet figurën mendore të objektit ose dukurisë konkrete që e kemi nga përvoja **Psh Burimin e drinit të bardhe**.

Po çka përfytyrimi I përgjithshëm ?

- Karaktersitat e përgjithshme të objektit dhe dukuriive te nje lloji , grapi sendesh ,psh

Male ,fusha ,lumenjë etj ose mundë të kemi përfytyrim për nje njeri konkret , por edhe për njeriun në përgjithësi .

- Përfytyrimet mundë të jenë edhe lloje të kujtesës dhe të imagjinatës .

KUR FORMOHEN PËRFYTIRIMET

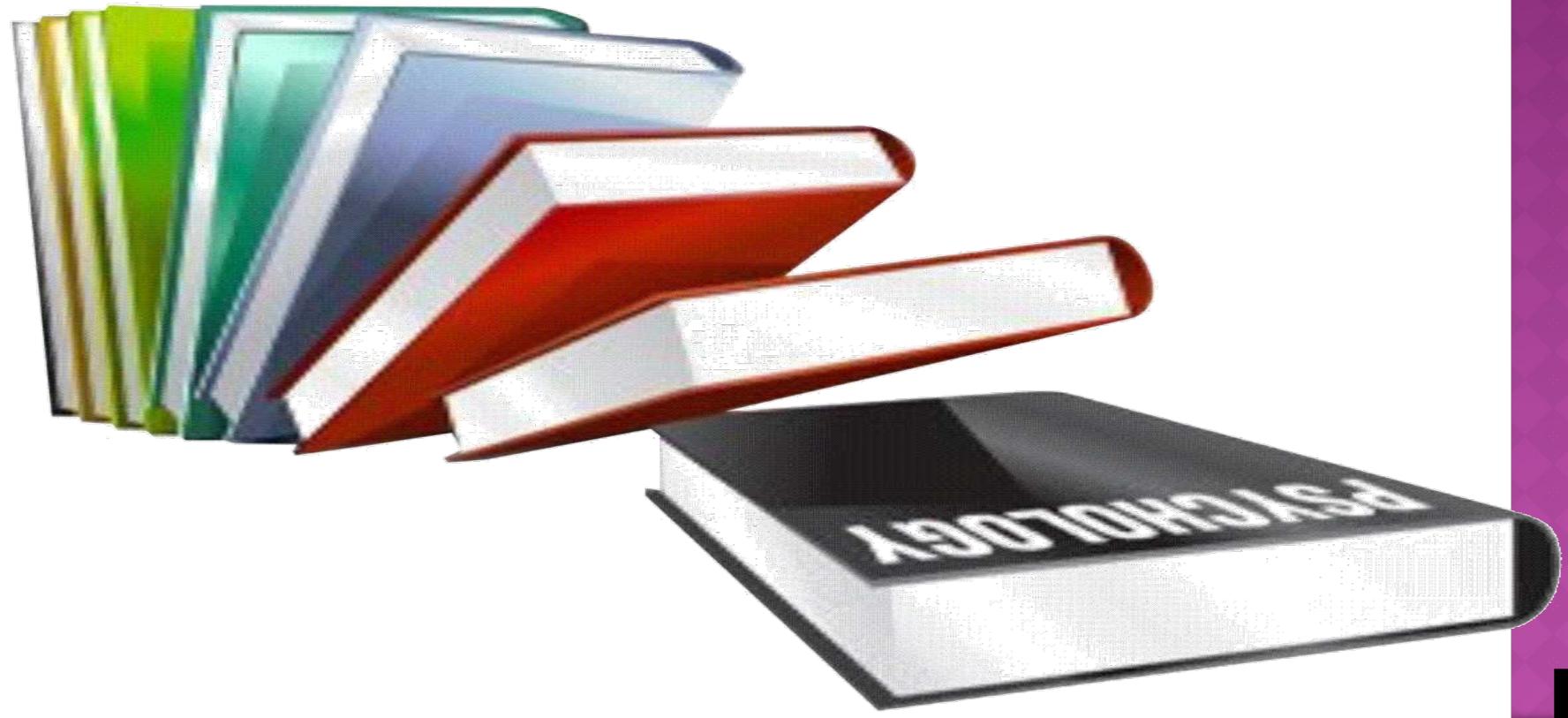
- ◉ Përfytirimet formohen gjatë procesit të punës
- ◉ Fillojnë të shfaqen që në fëmijëri (nëpërmjet lojës
- ◉ Vazhdojnë gjatë shkollimit (gjatë të nxënës dhe mësimit të lëndëve)
- ◉ Niveli më i lartë arrin në moshat e pjekura në krijimtarinë e njerëzve

RËNDËSIA E PËRFYTYRIMEVE

- Janë bazë për përvillimin e proceve të ndërlikuara psikike
- Paraqesin kalimin prej ndijimeve dhe përceptimeve drejtë të mësuarit , të menduarit dhe drejtë krijimtarisë së njëriut
- Janë shumë të rendësishem për të menduarit
- Është i rendësishëm për reprezentimin I asaj që është dhënë më parë në vetëdijën tonë
- Paraqet përvojën tonë të mëparshme e që na ndihmon në zgjidhjen e një problemi
- Me anë të përfytirimeve njerëzit ringjallin të kaluarën , dhe planifikojnë të ardhmen.

Ju faleminderit ...

Lexim të mbarë

Leksioni III

TË MËSUARIT DHE TEORITË

PhD.Afërdita AHMETI

Objektivat

Në fund të leksionit studentët do të jenë në gjendje :

- *Të marin njohuri mbi koncpetin e të mësuarit dhe të nxënët,*
- *Të kuptojnë teoritë mbi të mësuarit ,*
- *Të kuptojnë format e sjelljes në të nxënë dhe në të mësuar ,*
- *Të kuptojnë motivimin mbi të nxënët dhe të mësuarit, Skineri*

- Ne vijmë në këtë botë me **disa reflekse dhe instinkte, që i mundësojnë përshtatjet e para në një mjedis.**
- Me zhvillimin biologjik krijohet baza për vendosjen e funksioneve përkatëse: **të ecjes, të të folurit, të kapjes,** etj. **që zhvillohen përmes të mësuarit, nën ndikimin e rrethit.**
- Kështu që, pa të mësuarit nuk është e mundur as të merret me mend zhvillimi i organizmit të individit.

Definime

- **Të mësuarit definohet si ndryshim permanent si rezultat i përvojes në proceset mentale, funksionin emocional dhe të sjelljes.**
- **Me teori** të të mësuarit nënkuptojmë një kornizë koherente të integrimit të konstrukteve dhe parimeve të cilat përshkruajnë, sqarojnë, apo parashikojnë se si njerëzit mësojnë.

Jemi te lumtur kur
mesojme , kur
mesojmë ne
ndryshojme

Kuptimi për të nxënësit

- *Të nxënësit nuk është vetëm ajo që ndodhë në klasë !*
- *Të nxënësit nuk është vetëm ajo që konsiderohet “e saktë” !*

Të nxënít- përkufizimi

- *Të nxënít* është...
  - *proces i pavarur,*
  - *është proces intelektual i individit (nxënësit),*
  - *është aktivitet intelektual e psikomotorik me anën e të cilit përvetësohen*
    - *dituri,*
    - *shkathtësi e*
    - *shprehi*
  - *të cilat ndryshojnë sjelljet e përgjithshme.*
- *Ai* është “*proces aktiv dhe i pavarur i secilit që nxë dhe, si i këtillë konsiderohet se është faktori kryesor i ndryshimit të veprimtarisë së individit.*”

Jo aq e re!

- Edhe para se të dimë diçka më shumë për atë se si punon truri, shumë mësimdhënës në mënyrë instiktive e ndjenin se studentet duhet të mësojnë përmes krijimit të gjërave.
- Mbase e dini thënien e vjetër kineze:
  - ◆ *Dëgjoj- harroj*
  - ◆ *Shoh- mbaj mend*
  - ◆ *Bëj- kuptoj.*

Teoritë e të mësuarit dhe sjelljes

Teoritë kryesore:

- I. Teoritë biheviioriste**
- II. Teoritë kognitiviste**
- III. Teoritë e të mësuarit social**
- IV. Teoritë humaniste**

Teoritë kryesore të mësuarit

Teoria	Kontribuesit	Përbledhje e konceptit të teorisë
T. biheviioriste	Watson, Pavlov, Skinner, Thorndike,	<ul style="list-style-type: none"> - sjellja e vëzhgueshme - ndërlidhjet stimul-reagim <p>=> të mësuarit është rezultat i ndikimit të forcave të njedisit</p>
T. Kognitiviste	Piaget, Bloom, Tolman, Binet & Simon, Spearman, Terston, Gardner	<ul style="list-style-type: none"> - sjellja mentale - rjohuritë - të menduarit kritik - inteligjenca <p>=> të mësuarit është rezultat i operacioneve/proceseve mentale</p>
T. e të mësuarit social	Bandura, Vygotsky	<ul style="list-style-type: none"> - Modelimi, imitimi - qëndrimet - qëllimet <p>=> të mësuarit është rezultat i ndikimit të njedisit social në të menduarit</p>
T. humaniste	Rogers, Maslow	<ul style="list-style-type: none"> - afektet, vlerat - vete-koncepti, vetë-vlerësimi, vetë-efikasiteti - nevojat, motivet <p>=> të mësuarit është rezultat i afekteve/emocioneve dhe orientimit në qëllime</p>

I. Teoritë Biheviioriste

- Kanë të bëjnë me **sjelljet** e vëzhgueshme dhe të matshme;
  - **Kushtëzimi klasik** – Pavlov
  - **Ligji i efektit** – Thorndajk
  - **Kushtëzimi operant** – Skinner

Teoria e kushtëzimit klasik e Pavlovit

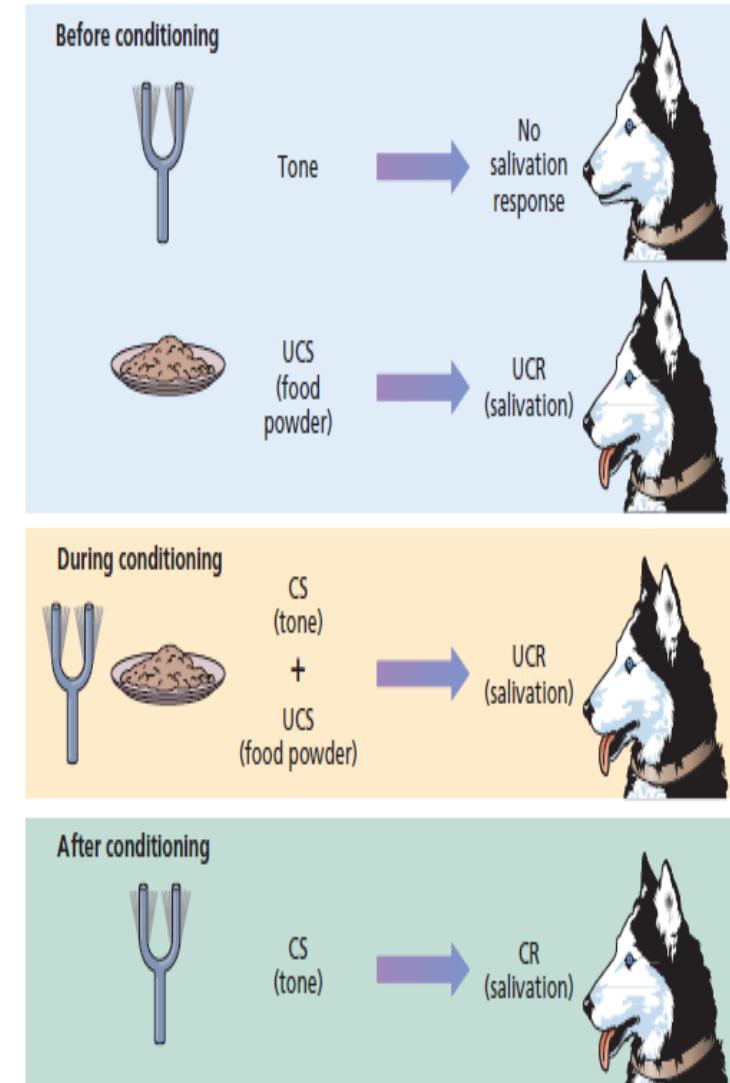
- **Baza e të mësuarit shihet në reflekset e kushtëzuara si rezultat i ndërlidhjes ndërmjet dy stimuve, në të cilin njëri stimul jep një reagim të cilin e ka dhënë stimuli tjetër.**

Ngacmues/stimul natyral (i pakushtëzuar) (SPK) - stimul që shkakton një reagim refleksiv (ose i lindur), pa të mësuarit paraprak.

$$S \rightarrow R$$

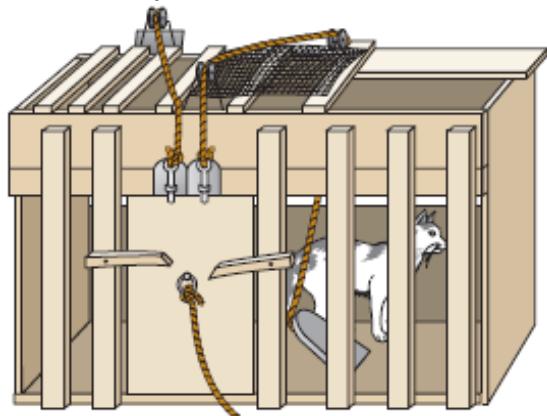
- **Ngacmues/stimul i kushtëzuar (SK)** – stimul, i cili përmes shoqërimit me një stimul natyral, jep reagim të kushtëzuar të ngjashme me stimulin natyral

- **Reagim i pakushtëzuar (RPK)** - reagim refleksiv ose i lindur që është nxjerrë nga një stimul, para mësimit paraprak • **Reagim i kushtëzuar (RK)** – reagimi i krijuar nga stimuli i kushtëzuar

Teoria e të mësuarit përmes orvatjeve/përpjekjeve e Thorndajk

Eksperimentet me mace – Arka e Thorndajkut

Kushtëzimi veprues

Ligji i efektit: "Cilido veprim, i cili në situatë të caktuar sjellë kënaqësi, lidhet për atë situatë në atë mënyrë që kur ajo situatë përsëritet veprimi i përmendur ka shumë gjasë të shfaqet sesa më parë... Përkundrazi, cilidoveprim, i cili në një situatë të caktuar sjellë pakënaqësi, shkëputet nga ajo situatë, kështuqë kur ajo situatë aktualizohet përsëri, ai veprim ka më pak gjasë të shfaqet sesa më parë".

Teoria e kushtëzimit operant e Skinnerit

- Kushtëzimi operant është një lloj i të mësuarit në të cilin sjellja është e ndikuar nga **pasojet e sjelljes që e pasojnë atë** :
(Skinner, 1938, 1953).
- Ndëshkimi (inhibimi - shuarja)
- Shpërblimi (përforcimi)
- Përforcimi kontinuel /i vazhdueshëm – shpërblimi pas çdo veprimi të suksesshëm
- Regjimi i përforcimit – përcaktimi i programit të shpërblimit
Si perfudim do ta permblidhnim mendimin e tij duke thene:
Kontrollo përforcuesit që të kontrolloosh sjelljen.

II. Teoritë kognitiviste

- **Fazat e zhvillimit – Piazhe**
- **Taksonomia e Bloom-it**

Katër fazat / stадет e zhvillimit-Piazhe

Katër fazat / stадет e zhvillimit

Faza e zhvillimit	mosha	Karakteristikat krzesore
Sensomotorike	0-2 vjeç	Fëmijët mësojnë përmes ndërveprimit me shqisat sensomotorike dhe ambientit – fillimi i fjalëve ndaj objekteve
Para-operacionale	2-7 vjeç	Fëmijët përdorin të menduarit simbolik në formën e fjalëve dhe imazheve të cilat përfaqësojnë objektet dhe eksperiencat
Operacioneve konkrete	7-11/12 vjeç	Fëmijët mund të mendojnë logjikisht rreth ngjarjeve konkrete
Operacioneve formale	11/12 e tutje	Fëmijët (adoleshentë) mund të mendojnë më logjikisht, përdorin të menduarit abstrakt, mund të formojnë hipoteza dhe dhe madje t'i provojnë ato

SENSOMOTORIKE

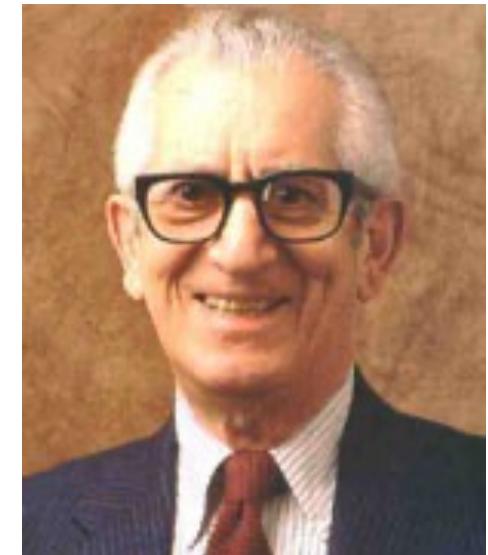

PARA-OPERACIONALE

Taksonomia e Blumit

- Ka hulumtuar klasifikimin e niveleve të ndryshme të menduarit gjatë procesit të nxëninit.
- Mësimi proces me qëllime të paracaktuara dhe roli i mësimdhënësit të udhëheqë studentët në arrtijen e qëllimeve.
- Radhitja e proceseve të menduarit në një hijararki ku secili nivel varet nga aftësia e nxënësit për të të vepruar në atë nivel apo nivelet që janë nën të.

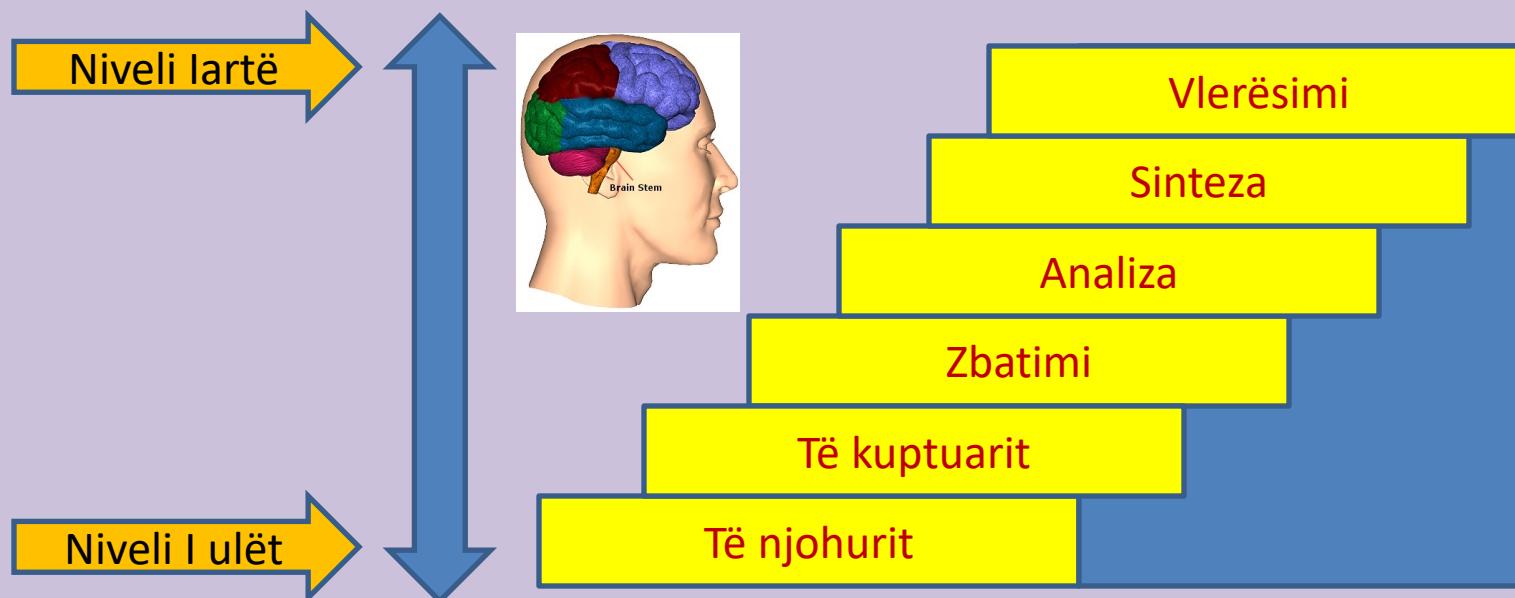

Benjamin Bloom
(1913 – 1999)

- **Fusha njohëse**
- **Fusha emocionale**
- **Fusha psiko-motore**

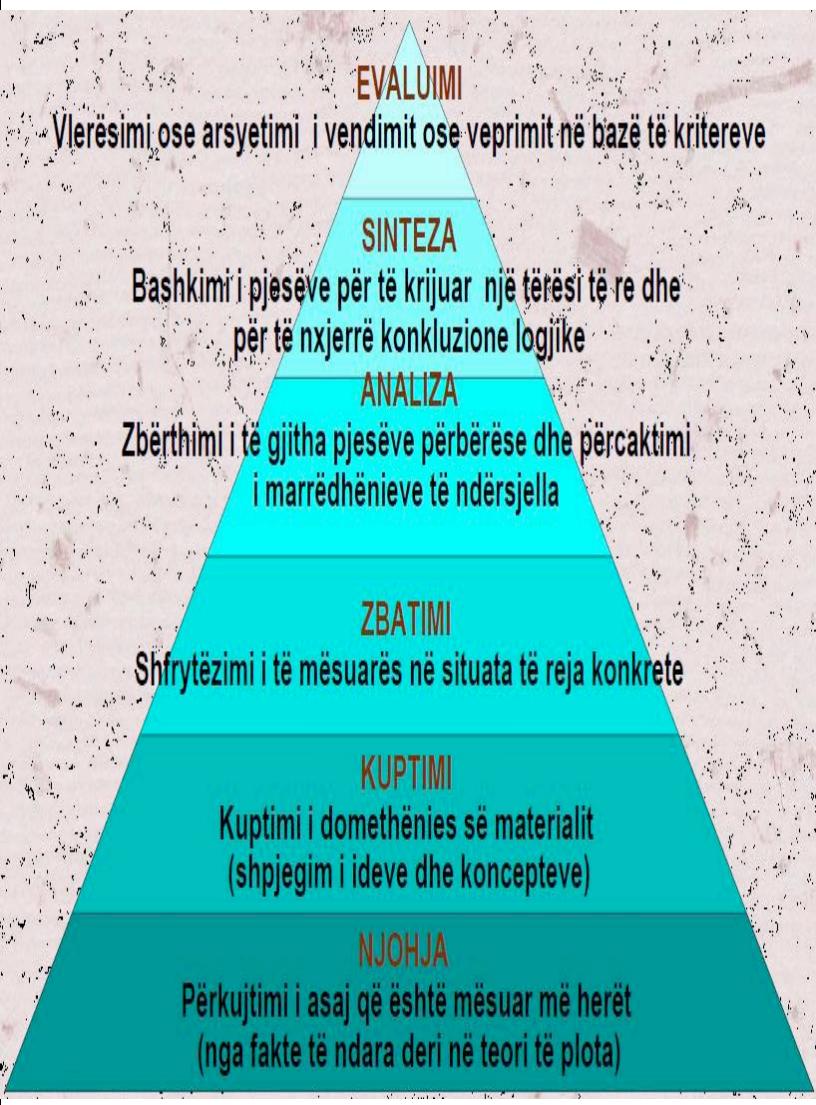
FUSHA NJOHËSE

Sistem hierarhik përbledhës që shërben për përshkrimin, klasifikimin dhe bashkërenditjen kohore të veprimeve mësimore

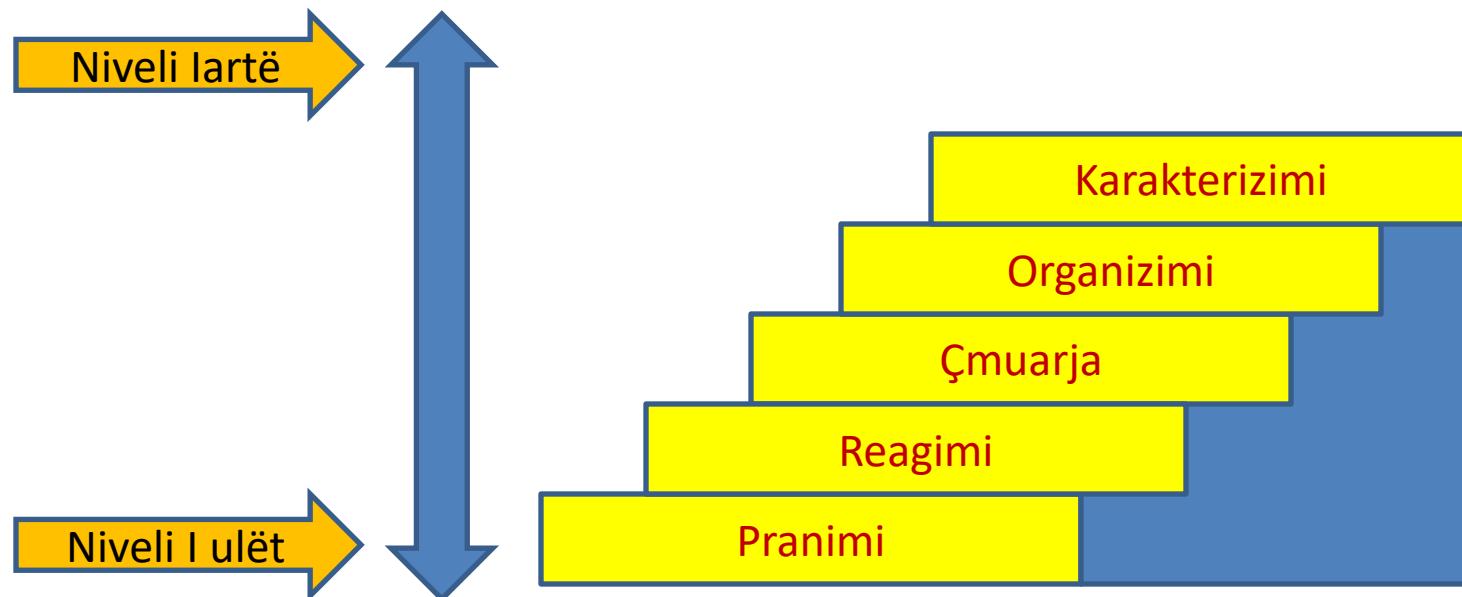
Taksomania e Bloomit

Taksonomia e Bloom-it për të mësuarit 6 nivele të të mësuarit

Nivel i të mësuarit	Karakteristikat kyçë
Njohja	<ul style="list-style-type: none"> - zgjedha e konceptit me domethënienë të njëjtë - lidhja e konceptit me definicionin e tij - identifikimi i domethënies së konceptit në kontekstin e dhënës
Kuptimi	<p>kuptimi i domethënies esenciale të koncepteve, parimeve dhe/ose veprimeve (të shprehura më ndryshe) të cilat demonstrohen përmes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dhënies së shpjegimeve dhe shembujve - shndërrimi dhe përkthimi nga njëri në tjetrin - interpretimi dhe parashikimi - krahasimi dhe përshkrimi - nxjerja e ideve kryesore
Zbatimi	<p>Nivel më i lartë i të mësuarit i bazuar në transferim të së mësuarës në situata për të cilat nuk është mësuar më parë</p> <ul style="list-style-type: none"> - përpos aftësimit për interpretim të informacioneve të reja me anë të asaj që është e njohur (kuptuar), kërkohet edhe të shfrytëzohen rregullat, parimet dhe strategjetë të njohura në situata dhe probleme të reja
Analiza	<p>Informacionet studiohen përmes zbërthimit të pjesëve:</p> <ul style="list-style-type: none"> - përcaktohen motivet ose shkaqet e ndonjë gjendje të caktuar - interpretohen lidhjet shkak-pasoje ndërmjet pjesëve
Sinteza	<p>Informacionet bashkohen që të ofrohen zgjidhje alternative ose të nxirren përgjithshme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - parashikohen efektet ose pasojat - përpilohet një plan ose pako të veprimeve - nxirren konkluzione - paraqiten déshmi përmblidhetje të konkluzioneve
Vlerësimi	<p>Prezantohet ose mbrohet mendimi përmes vlerësimit të informacioneve, vlefshmërisë (besueshmërisë) së ideve dhe cilësisë së punës vlerësohet në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> - déshmive ekzistuese - kritereve të jashtme

FUSHA EMOCIONALE

Nivelet e fushës Afektive

Pranimi - Vullneti për të pranuar informacioni

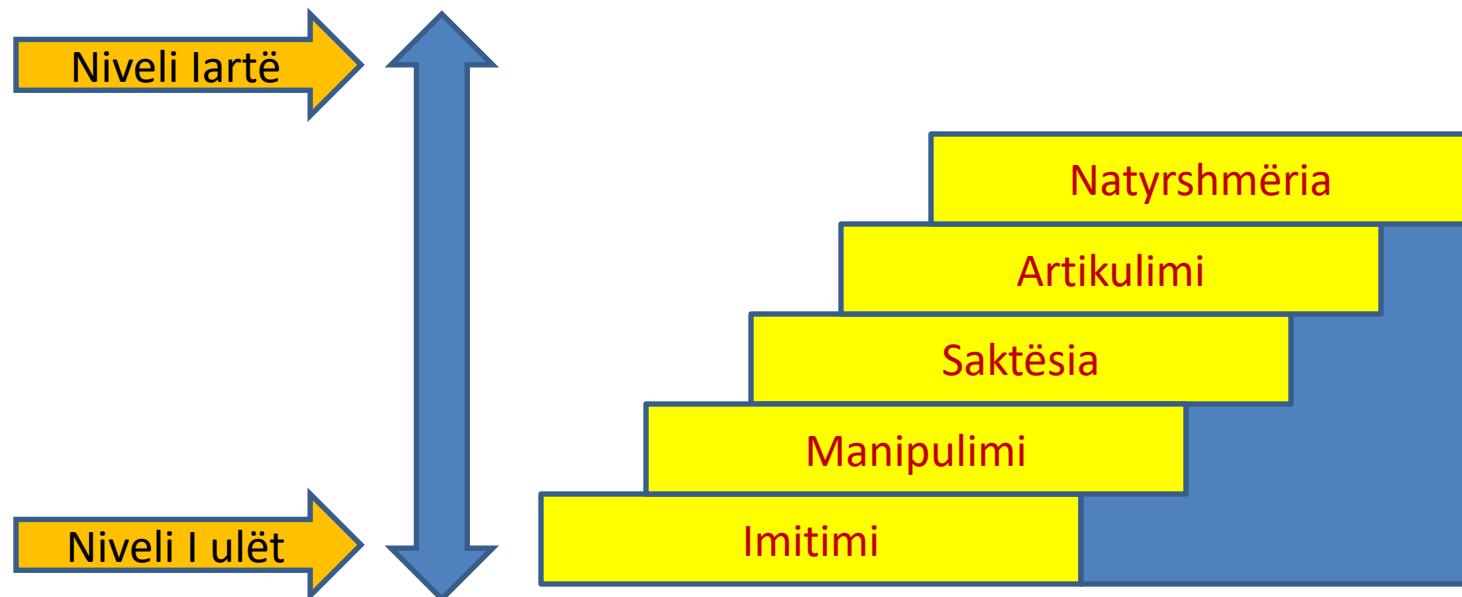
Reagimi - Tregimi i interesimit me pjesëmarrje aktive

Çmuarja - Pranimi i vlerës me që qon në përkushtim

Organizimi – sjellja e vlerave të ndryshme tek individi

Karakterizimi - Kur individi ka një sistem vlerash në aspektin e bindjeve, ideve dhe qëndrimeve në mënyrë të vazhdueshme dhe të parashikueshme

FUSHA PSIKO-MOTORE

FUSHA PSIKO-MOTORE

karakterizohen me te gjitha nivelet e te mësuarit por qe kanë karakteristika te veçanta.

- 1. Objektivat qe synojnë cilësinë e lëvizjes**
- 2. Objektiva qe synojnë rezultatin konkret duke u mbështetur ne cilësi fizike.**

Imitimi – Vëzhgimi dhe kopjimi I sjelljes së një personi.

Manipulimi – aftësia për ta kryer veprim të caktuar duke ndjekur udhëzime dhe duke ushtruar shkathtësi.

Saktësia – kryerja pa gabime edhe pa prezencën e burimit original.

Artikulimi – Aftësia për të bashkërenduar më shumë veprime duke kombinuar dy a më shumë shkathtësi.

Natyrshmëria – Nivel i lartë I performancës në mënyrë natyrale „pa menduar”

III/IV. Teoritë e të mësuarit social & humaniste

- Të mësuarit rezulton si proces i vëzhgimit & imitimit dhe përvojave shqisore
- **Teoria e të mësuarit social** (të mësuarit sipas modelimit) – Bandura (1973) - njerëzit mësojnë duke vëzhguar sjelljen e modeleve dhe fitojnë besimin se ata mund të shfaqin sjellje të cilat mund të ndikojnë ngjarjet/eksperiencat në jetën e tyre.

Modelimi sipas Bandurës shihet në katër faza:

- **Vëmendja** – së pari i kushtohet vëmendje sjelljes së modelit;
- **Ruajtja** – së dyti ruhet informacioni në kujtesë, i cili mund të rikujtohet sipas nevojës;
- **Riprodhimi** – së treti bëhet riprodhimi i informacionit / sjelljes së modelit, dhe elementeve tjera,
- **Motivimi** – së fundi duhet të ketë motivim për të performuar sjelljen e modelit .

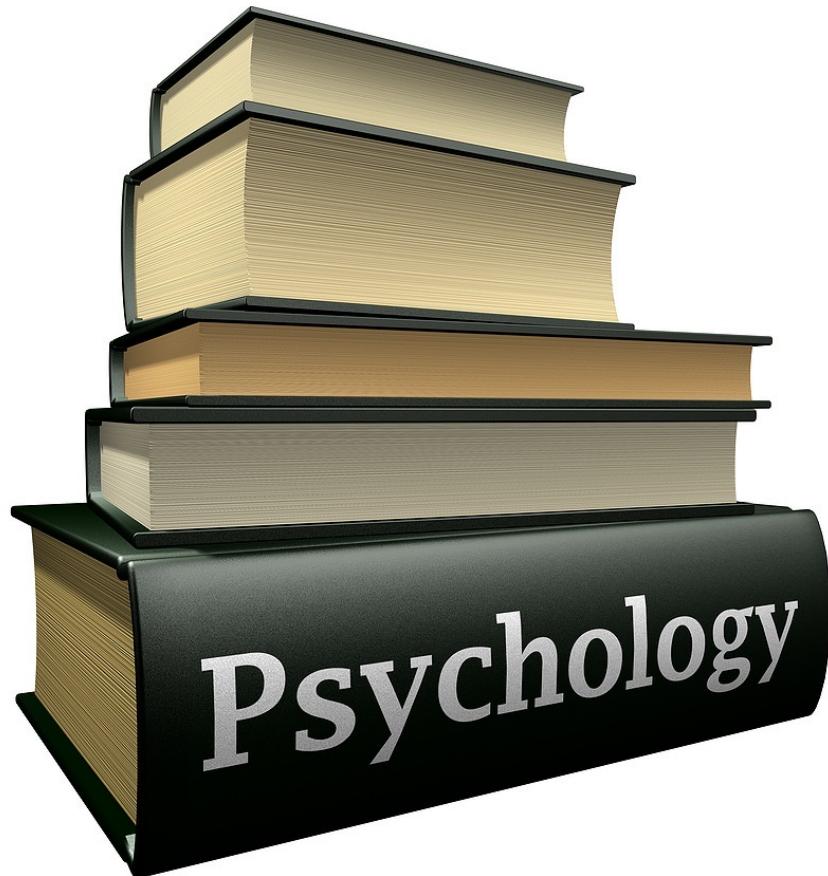
Interesimet

- *Nënkuptojnë gatishmërinë e përhershme dhe qëndrueshme të individit për t“u marrë me një qëllim të caktuar, një detyrë a veprimtari të cilën individi e ndjenë subjektivisht si të rëndësishëm dhe veçantë për të dhe që përkufizohet me nevojën e tij/saj.*
- **Disa i quajnë interesimet si veti të personaliteti por që kanë përmasa të mëdha psikologjike.**

Qëndrimet

- *Qëndrimet janë të fituara / formuara gjatë zhvillimit të personalitetit të individit*
- Qëndrimet ekstreme të cilat nuk kanë bazë të argumentuar / mbështetje logjike quhen **paragjykime** dhe përcillen me ngarkesa të mëdha emocionale dhe janë mjaftë rezistente ndaj ndryshimit të tyre .

Faleminderit për vëmendje !

Leksioni IV

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT DHE LLOJET E SAJ

Lënda:

Proceset kognitive

Objektivat e temës

- Çfarë është vëmendja ?
- Cilat janë veçoritë dhe cilësitë e vëmendjes ?
- Vëmendja – gjendja e zgjuar e individit dhe fusha e qartësisë së vetëdijës së tij
- Llojet e vëmendjes
- Faktorët e vëmendjes
- Teoritë e vëmendjes

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT (20min.fëm - 40min.të rriturit)

- Vëmendja është drejtimi dhe **përqëndrimi** i aktivitetit psikik dhe psikomotorik në një përbajtje ose në një raport fizik, biologjik, social dhe psikologjik të veçantë.
- Në nacionin e vëmendjes dallohen **dy** përmasa dominuese të vëmendjes: **drejtimi** dhe **përqëndrimi** i aktivitetit psikik dhe psikomotorik në një përbajtje të veçantë për individin .

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- Vëmendja shkakton jo vetëm ngushtimin e fushës përceptive të individit por bën që organizmi të reagojë dhe të aktivizohet vetëm ndaj një objekti, një dukurie, një raporti etj.
- Në shkollën strukturaliste vëmendja u përfill njëra nga fuqitë e veçanta të psikikës së individit dhe u trajtua njësoj sikurse që u trajtua kujtesa dhe vullneti.
- Mbështetja fiziologjike e vëmendjes kryesisht qëndron në **formacionin retikular** të trungut nervor dhe **të tallamusit**.

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- Veçoritë e vëmendjes
- Dallohen tre karakteristika të vëmendjes:
- *1. Karakteristika zgjedhëse e vëmendjes*
- *2. Përshtatshmëria e organizmit të individit*
- *3. Qartësia e nivelistës së lartë të përjetimit të atyre dukurive*

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- **Karakteristika zgjedhëse** e vëmendjes ka të bëjë me dallimin e një ose disa objekteve, duke menduar që ngacmuesit e tjerë të bëhen pjesërisht ose plotësisht objekt i përqëndrimit të vëmendjes.
- Zgjedhja e objektivit të synimit përcillet me gadishmëri të organizmit dhe të pjesëve të tij, u kontribon drejtpërdrejtë veprimeve ndaj atij objektivi.

Cilësitë e vëmendjes

- Nga vëmendja e përqëndruar në të janë të pandashme nga **intensiteti** i vëmendjes, fokusore dhe kufizore, nga lëvizshmëria, nga vëllimi, nga shpërndarja, nga përqëndrimi dhe nga qëndrueshmëria e vëmendjes.
- **Intensiteti** i vëmendjes shtrihet prej mungesës së plotë të vëmendjes së një individi ndaj një ngacmuesi deri në vëmendje me intensitet të lartë.

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- Vëmendja **kufizore** përfshin pjesërisht dhe në mënyrë më pak të qartë objektivin e saj, ndërsa vëmendja **fokusore** përfshin objektivin e caktuar me intensitet më të lartë të vëmendjes.
- Vëmendja me **intensitet** normal dhe ajo me shkallë të intensitetit të lartë është në lëvizje të pandërprerë.

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- **Vëllimi** i vëmendjes e përcakton numrin e elementeve që individi i dallon plotësisht në 50% të rasteve të gjurmua. (4-8)
- **Shpërndarja** e vëmendjes nënkuptohet drejtimi i njëkohshëm i saj në disa përbajtje të ndryshme. (2-3)

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- **Qëndrueshmëria** e vëmendjes nënkuptohet përqëndrimi i saj në një objekt, në një përbajtje, në një objektiv, etj. për një kohë të gjatë. Zakonisht kjo mund të përqëndrohet intensivisht disa sekonda ose disa minuta e pastaj fillon dobësimi i saj sikurse edhe ndërprerja e vëmendjes.
- Në kushte të posaçme pas ndërprerjes së ndikimit të saj pason edhe përqëndrimi i saj i plotë. Kjo **lëvizje** e vëmendjes quhet luhatje e vëmendjes ose **flaktuacion** i vëmendjes.

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- Vëmendja – gjendja e zgjuar e individit dhe fusha e qartësisë së vetëdijës së tij
- Zgjimi është gatishmëria psikike dhe organike e individit për të reaguar në mënyrë të vetëdijshme ndaj ndryshimeve të rrethit të tij dhe ndaj përbajtjeve të caktuara intelektuale. Zgjimi është kusht i vëmendjes por që nuk e përcakton përbajtjen e procesit të vëmendjes.

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- Vëmendja dhe refleksi i orientimit të njeriut
- Refleksi i orientimit është një refleks i ndërlikuar. **Refleksi** i orientimit ka të bëjë me reagime organike, fiziologjike duke përfshirë reagimet neuro – shqisore. Te refleksi i orientimit dallohen disa ndryshime fiziologjike psh. zgjerimi i bebzës së syrit, në ritmin e frymëmarjes, rritja e qarkullimit të gjakut në tru e tjerë.
- **Sokollovi** ka dalluar edhe ndryshime psikofiziologjike të refleksit të orientimit siç është ngritja e shkallës së ndjeshmërisë shqisore dhe shkalla e zhvilluar e lehtësisë së kuptimit të këtyre ndryshimeve ndaj të cilave reagon organizmi.(shperqendrim i vemendjes)

Raporti ndërmjet vëmendjes dhe vetëdijes

- Për një kohë të gjatë psikologët mendonin se vëmendja ishte e njejtë gjë me vetëdijen, ku sipas kësaj ne jo vetëm përpunojmë informacionin aktivisht, por mund të jemi edhe të ndërgjegjshëm për atë që bëjmë.
- Por, sidoqoftë disa procese aktive të informacionit që vijnë prej ndijimeve, të kujtesës dhe atij rinjohës mund të zhvillohen edhe **pa vetëdijen** tonë.
- **Vetëdija** përfshin një informacion më të ngushtë, të cilin individi e përpunon me ndërgjegje. Ndërsa **vëmendja** na lejon të përdorim burimet e kufizuara aktive konjitive, dmth. t'u përgjigjemi shpejtë dhe qartë stimujve.

Vëmendja dhe të mësuarit

- Vëmendja tërheq informacionet dhe raportet e reja, ato që shkaktojnë befasi dhe ato që janë interesante për atë që mëson. Me këtë gjurmim janë marrë Sokollov, Raskin, Pavlov, Friman e tj.
- Rezultatet e studimeve të tyre treguan se vëmendja ka shenja të shfaqjes së saj objektive që janë shenja **periferike** dhe shenja **qëndrore** të organizmit të individit.

- **Shenjat qëndrore** të vëmendjes janë ato ndryshime që kanë të bëjnë me sistemin nervor.
- **Shenjat periferike** të vëmendjes janë ndryshimet e pozitës dhe të funksioneve të disa organeve të trupit të individit.

- Përshtatja e shqisave të individit, drejtimit dhe vendit prej nga ai përpinqet t'i merr informacionet e caktuara i nënshtrohen një rendi të posaqëm: **dëgjimore, pamore** dhe **lëvizore**.

LLOJET E VËMENDJES

- Sipas kriterit të shkaktarëve të vëmendjes dallohen:
- **Vëmendja e qëllimshme** ka disa veçori:
  - është vëmendje e qëndrueshme
  - ushtron ndikim organizativ në veprimtarinë e individit (dmth. bën përgaditje të duhura për koncentrimin e vëmendjes së tij)
  - shkakton frenimin dhe pengimin e ndikimit që ushtrojnë qëndrimet, ndjenjat, motivet, paragjykimet e tjerë.

- **Vëmendja e paqëllimshme** shkaktohet nga ndikimi që ushtrojnë faktorët e jashtëm në përqëndrimin e energjisë mentale dhe psikomotorike në një dukuri, proces a objekt të caktuar.
- **Vëmendja habituale** është kryesisht rezultat i shprehisë së formuar së individit për të reaguar shpejtë dhe lehtë ndaj një lloji të caktuar ngacmuesish.

- **Vëmendja intelektuale** ka mbështetje në përbajtje të caktuara intelektuale (në filozofi, psikologji, estetikë e tj.)
- **Vëmendja shqisore** bazohet në llojin e caktuar të ngacmuesve dhe në cilësitë fizike, biologjike ose sociale të ngacmuesve të caktuar shqisorë.
- **Vëmendja profesionale** është lloj i vëmendjes aktive përkatësisht lloji i vëmendjes së qëllimshme, që ka drejtim dhe qëndrueshmëri lëndore të veçantë.

- Faktorët e vëmendjes
- Faktorë **të jashtëm** (intensiteti i ngacmuesit, shtrirja hapsirore zgjatja kohore e ngacmuesit, shkalla e shpejtësisë, kontrasti i ngacmuesit, levizja e ngacmuesit e tj.)
- Faktorë **të brendshëm** të vëmendjes (faktorët biologjik, social dhe psikologjik)
- Faktorët **psikologjik** të vëmendjes (motivet, interesat, qëndrimet, momenti i pritjes, qillimi i përkufizuar, detyra që individi ia ka parashtruar vetes së tij, përvoja dhe tiparet e personalitetit)

Hutesa

- Hutesa është **pavëmendshmëria** e individit përkatësisht pamundësia dhe paaftësia e individit për të drejtar dhe përqëndruar vëmendjen e tij në objektin e caktuar.
- Hutesa ka shtrirje shkallëzore, që sillet prej dobësimit të përqëndrimit deri në pamundësi të përqëndrimit të energjisë psikike të individit në objektin e caktuar.

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- Vazhdim...
- Në disa raste të veçanta të zhvillimit psikik të çrregulluar (mania depresive, skizofrenia) hutesa ka karakter të qëndrueshëm. Individët me zhvillim psikik të çrregulluar nuk janë në gjendje ta drejtojnë vëmendjen dhe këtë ta përqëndrojnë në çfarëdo objekti, dukurie përbajtje e tjerë.
- Çrregullimi i vëmendjes – Hiperaktiviteti

VËMENDJA NË VEPRIMTARINË E NJERIUT

- Te njerëzit normalë, hutesa shkaktohet nga shumë faktorë: nga frika, zhvillimi intelektual i kufizuar, pasiguria e individit, lodhja e tjerë, si dhe mosinteresimi i individit për llojin e caktuar të dukurive, objekteve e tjerë dhe mungesa e motivacionit të individit.
- Dukuria e hutesës dallohet më tepër në fazën e pubertetit dhe klimakteriumit (menopauza).

- Teoritë e vëmendjes
- Psikologjia **strukturaliste** (vëmendja bazohet në metodën e intraspeksionit)
- Teoria e **aktivizimit të organizmit** (vëmendjen e spjegon në kuadrin e zgjimit organik dhe psikik të njeriut)

- Teoria **fiziologjike** (aktivizmimi i organizmit shfaqet si rezultat i funksionimit të posaqëm të s.n.). Ndryshimet e formacionit retikular përcaktojnë në masë të madhe aktivizimin e organizmit në përgjithësi.
- Teoria e **motivacionit** (vëmendja është rezultat i motivimit të individit). Për krahës janë Smiti dhe Skoti.

Vështirësi të vëmendjes dhe hiperaktiviteti

- ***Të qenët ndryshe, nuk është më një pengesë, por duhet konsideruar si një vlerë !***

Reflekt...
o

Komento...
o

Çfarë është hiperaktiviteti ?

- Në mënyrë të përbledhur, hiperaktiviteti është një vështirësi në sjellje dhe në zhvillimin tipik që vihet re në fëmijët e moshës parashkollore dhe shkollore, i cili karakterizohet nga problemet e vëmendjes dhe përqëndrimit, si dhe të qenit shumë aktiv.
- Kjo vështirësi ndërhyr dukshëm në sjelljen e fëmijës dhe në aktivitetin e tij.
- Hiperaktiviteti *përkufizohet si një lëvizje e tepruar dhe e pakontrolluar, si vështirësi e fëmijës për të reaguar drejt ndaj ngacmimeve të mjedisit, si vështirësi e fëmijës për të bërë ‘filtrimin’ e nevojshëm” për llojet e ndryshme të ngacmimeve .*

Faleminderit pér vëmendje !

